

Časopis moravsko-slovenského pomezí

Bílé Biele Karpaty

2/2011

30 Kč / 1 €

Z obsahu:

- * Horší než kůrovec může být zvěř * Ščúrnica dále roste
- * Joža Uprka * Pestrý svět ryzců

Muchomůrka zelená

Ouško kornoutovité

Muchomůrka císařka

Třepenitka cihlová

Obsah:

ÚVODNÍK		
Pomoc přírodě?		1
NAŠ ROZHOVOR		
Horší než kůrovec může být zvěř		2-3
AKCE V BÍLYCH KARPATECH / AKCIE V BIELYCH KARPATOCH		
Vzácní lidé na Javorůvkách		4-5
Ščúrnicia dále roste		5-6
Zicháčkova oskoruša		6
Vesnicí roku 2011 je Komňa		7
Přehled akcí v Bílých Karpatech		7
Putování Slavkovskými loukami		8
Vyprávění starého stromu		8-9
Slavkovská hruška v anketě Strom roku		9
UČÍME SE OD MALA/ UČÍME SA OD MALA		
Trenčín nie je len mestom módy		10
Česko-slovenská žakovská exkurze		11
NAŠE MIKROREGIONY		
Pod Vršatcem		12
PORTRÉT		
O svém bratru Lubošovi		13
ZPRÁVY ZE SPRÁVY/SPRÁVY ZO SPRÁVY		
Čáp bílý		14
Stráž přírody CHKO Bílé Karpaty		14
Nové územia Natura 2000 v Bielych Karpatoch		15
NĚCO Z KULTURY		
Joža Uprka		16-17
RECENZE		
Joža Uprka		17
TAJEMSTVÍ PŘÍRODY / TAJOMSTVÁ PŘÍRODY		
Pestrý svět ryzců		18-19
Památne lípy		20
Povojnový prístavohvalec		21
Pozvánka na koniec sveta		22
Legendy o původu jaderničiek		23
MY A ŽIVOTNÍ PROSTŘEDÍ		
Fotovoltaické elektrárny		24
Horko z pecek		25
POHÁDKA		
O zimním motýlovi		26
PRO CHYTRÉ DĚTI		
Noví slovenskí držiteľia regionálnej ochrannej známky Tradície Bielych Karpát		28

Troudnaec pásovaný

Občas o ní slyšíme v médiích, občas o ní sami mluvíme a v rámci ochrany přírody se o ni často snažíme. Co ale vlastně pomocí přírodě je? Jak taková správná pomoc přírodě vypadá? A je vůbec dobré přírodě pomáhat?

ního dědictví rozsáhlé květnaté louky, ale také například světlé doubravy a dubohabrové háje. Právě světlé lesy nižších poloh a druhově bohaté stepní až mokřadní louky a pastviny dnes v České republice patří k nejohroženějším. Od zániku (zarostení

dřevo, ale právě ona bezzásahovost, tj. ponechání volných rukou samoobnovným přírodním procesům.

Nejde přitom jen o odtěžení mrtvých nebo rizikových stromů, u něhož je občas těžké uvěřit, že není motivováno snahou rychle přijít k penězům. Často vydělávají i firmy dodávající pro postižená místa sazenice nových stromů, což je v těchto případech doslova nošení dříví do lesa. Vždyť jak zde lépe můžeme získat kýžený prales, než když jej necháme samovolně vyrůst z místních zdrojů? Taková spontánní obnova může sice někomu připadat pomalá a ponechaný odumřelý les ohyzdný a mrtvý, pravda je ale jiná. I pochmurně vypadající holiny s mrtvými kmeny, jen pozvolna zarůstající divoce zmlazujícími stromy, jsou bohatší životem než mladé lesnické výsadby na místech po odklizených padlých kmenech.

Mnozí se při obhajobě lesního hospodaření na bezzásahových plochách ohánějí okřídleným tvrzením, že zde přece usilují o zelenou přírodu. Často to na lidi zabírá – vždyť například zelenou Šumavu nebo zelené Tatry chtějí snad všichni. Je smutné, že málokdo již horuje pro divokou Šumavu či divoké Tatry, v jejichž lesích by rytmus udávala ne pila se sekerou a sazečským rýčem, ale vítr, voda, nejrůznější

Pomoc přírodě?

Krajina Bílých Karpat je cenným přírodním i kulturním dědictvím.

Myslíte, že to jsou otázky zbytečné? Že přírodě přece pořád nějak pomáháme a že víme, jak se to má dělat? Není to vždy tak docela pravda. Záleží totiž, jaké přírodě a jak zrovna pomáháme. Stejně, jako je pestrá a různá příroda v různých koutech naší země, jsou rozdílné i názory na to, co je pro tu kterou přírodu nejlepší.

Jedním z nejproblematictějších způsobů pomoci přírodě je vymezení bezzásahových území. Vychází z představy, že přírodě nejlépe pomůžeme, když ji zcela necháme jejímu vlastnímu vývoji, takže se přemění na panenskou divočinou bez lidské stopy utvářenou jen přirozenými procesy a zákonitostmi. Tato myšlenka není sama o sobě špatná, má však dvě velká úskalí. Jedním je její nesmyslné prosazování v místech, kam z historických nebo jiných důvodů vůbec nepatří, druhým pak její nerespektování tam, kde je uplatňována naprosto správně.

Při zvažování zákazu zasahovat do určitého území je potřeba si uvědomit, že člověkem zcela nedotčená místa dnes už ve střední Evropě téměř nenajdeme. I v oblastech na první pohled přírodních nacházíme většinou krajinu kulturní, po tisíciletí nebo alespoň po staletí spoluvytvářenou a udržovanou člověkem – zemědělcem. Jakkoliv tedy může být na takových místech příroda bohatá a vzkvétající, je její dnešní podoba výsledkem letité provázanosti přírody a člověka. Odráží se v ní práce stovek lidských pokolení a svou hodnotu si může zachovat opět jen díky člověku.

V Bílých Karpatech jsou nejvýraznějším příkladem takového kulturně-přírod-

hustými křovinami a stinnými lesy) je může zachránit jen neutuchající lidské úsilí vyžadující spoustu energie a času, které se dnes obvykle měří penězi. Bezzásahový režim (který by tu kvůli úsporám možná nejráději zavedli současní politici) by zde měl stejný dopad, jako kdybychom se přestali starat o historické kulturní památky. Naše hrady, zámky či kostely by se tak časem přeměnily v ruiny a jejich někdejší sláva a nádhera by zůstala pouhou vzpomínkou. Pro takový konec národního kulturního dědictví by asi hlasoval málokdo. A proč bychom si měli méně vážit klenotů naší kulturní přírody? Vždyť jsou oproti kulturním památkám často starší a kromě ryze kulturního a společenského rozměru mají i svůj zvláštní a jedinečný rozměr přírodní.

Vytvoření bezzásahového území má své opodstatnění tedy pouze na místech, která byla člověkem i v historii ovlivněna jen málo a kde je šance k návratu do stavu blízkého původní divočině. Na takových lokalitách by pak ovšem měly být důsledně vyloučeny jakékoliv zásahy, byť třeba i dobře míněné. Příroda si tady totiž opravdu nejlépe pomůže sama.

I tak jednoduchý princip jako neovlivňovat přirozený vývoj se však bohužel v praxi někdy setkává s problémy. Jako bezzásahové zóny jsou u nás ponejvíce vyhlášeny horské lesy. Proto bývá toto pravidlo nejčastěji porušováno různými lesnickými zásahy. Oficiálně mají pomoci přírodě po nějaké živelné katastrofě či při přemnožení některých hmyzích škůdců. Taková „pomoc“ však bere z bezzásahové zóny to nejcennější. Tím není samotné

I po poškození orkánem a kůrovcem se horský les dokáže obnovovat sám. NP Šumava, Na Ztraceném.

živí tvorové a síla lesa omlazovat se sám. Ještě smutnější je, když se ti nemnozí, kteří takovou divočinu hájí, stanou terčem posměchu, kritiky nebo nejrůznějších útoků.

Stojíme vlastně vůbec o nějaká území, kde by se svobodně vyvíjela taková příroda, jaká by mohla být bez nás, a ne taková, jaká by měla být podle nás?

Karel Fajmon

Horší než kůrovec

může být zvěř

Letos v létě bylo častým tématem v médiích kácení na Šumavě a hlavně, kdo má pravdu – ekologičtí aktivisté nebo dřevorubci? Z jihovýchodní části republiky je to těžké posoudit, ale oprávněnou otázkou může být: může podobná kalamita zasáhnout Bílé Karpaty? Tuto a podobné otázky jsme předložili lesnímu správci Ing. Jaroslavu Turkovi (37), který lesnictví vystudoval na Mendelově zemědělské a lesnické univerzitě v Brně. V roce 1997 nastoupil na Lesní správu Lesů České republiky v Luhačovicích. Jeho otec byl lesníkem na lesním závodě v Brumově a ve zdejších lesích vlastně i vyrostl – je tedy ideální osobností pro naše otázky.

Hodně lidí zajímá, jestli kůrovec neboli lýkožrout smrkový se také vyskytuje v CHKO Bílé Karpaty a jestli může tento škůdce ohrozit naše lesy stejně jako na Šumavě.

Samozřejmě, že najdeme kůrovce, tak jako jinde na území České republiky, v Bílých Karpatech také. Ale u nás se vyskytuje v takzvaném základním stavu, což je vlastně hustota populace, která v zásadě neškodí. Znamená to, že těžba kůrovcového dřeva nepřesahuje jeden metr krychlový napadeného dříví na 5 hektarů smrkového lesa.

Jsou však roky, kdy je to horší. Hodně to závisí na počasí – například letošní chladné a deštivé počasí je nepříznivé pro vývoj tohoto brouka, takže letos s kůrovcem žádné problémy nejsou. Ale když jsou roky suché a do toho ještě napadne větrná kalamita a v porostech se nachází více atraktivního dříví, ve kterém se lýkožrout může rozmnožit, tak může dojít k vyšším stavům tohoto škůdce. Vážné starosti nám zatím však nepůsobí.

A co děláte při vyšším výskytu kůrovce?

Neustále se tento brouk monitoruje, i v základním stavu. Stav sledujeme pomocí

feromonových lapačů, kdy se každých 7–10 dní kontroluje odchyt, anebo formou tzv. lapáků. To jsou vlastně zdravé stromy, které se pokácí, odvětví a přikryjí větvemi, do kterých pak brouk nalétává a klade zde vajíčka. Samozřejmě se tyto stromy musí včas buď odkornit nebo zpracovat tak, aby kůrovec neměl šanci se dále množit.

Jinak platí, že základem je čistota lesa. Udržování čistého smrkového lesa je povinnost každého lesního hospodáře. Ochránáři to respektují a nemají s tímto přístupem problémy.

Co další škůdci? Četl jsem nedávno například o tom, jak může řídit i obaleč modřinový.

Škůdci jsou přirozenou částí lesních ekosystémů, tedy v zásadě nám nevadí. Je však třeba některé z nich hlídat, aby se nepřemnožili.

Podobně jako lýkožrout lesklý, klikoroh borový, bekyně mniška, ploskohřbetka smrková a pod. patří obaleč modřinový mezi nebezpečné, tzv. kalamitní škůdce. Ale my v Bílých Karpatech jsme se ním – ještě – neseťkali. Kdyby se tu přemnožil ve větší míře, tak by mohly být použity i celoplošné postřiky.

Všechny jmenované hmyzí druhy napadají jehličnany. Existují i škůdci listnatých stromů? Ti by byli v našich podmínkách asi více nebezpeční.

V současné době máme problémy se škůdci u jasanů, kdy nám plošně odumírají jasanové porosty v důsledku houby *Chalara fraxinea*. Projevuje se to tak, že i ve starších porostech stromy postupně prosychají, od konečků větví, až dochází k úplnému odumírání. Proto v současné době omezujeme výsadby jasanů, které by byly vhodné na vlhkých a živných lokalitách.

Houba hlavně napadá menší skupiny jasanů. Někde to jsou jednotlivé případy, ale jsou i místa, kde musíme uvažovat o celkové rekonstrukci porostů.

Jaroslav Turek

S duby, habry a buky nejsou problémy. Asi největší problémem ze strany biologických škůdců začíná být zvěř. Pozorují, že obecně se ve Zlínském kraji čím dále více objevuje daňčí zvěř, která páchá škody především okusem. Okousává mladé výsadby, ale někdy dochází i k ohryzu kůry stromů.

Výsadby přece můžete oplotit.

Pochopitelně by se výsadby mohly oplotit, ale to jsou velké finanční náklady, kterým se chceme vyhnout. Samozřejmě to děláme, ale v řadě případů se daňčí zvěř dokonce dobývá do oplotenců. A když je to na odlehlejších lokalitách, může do doby, než to zjistíme, páchat velkou škodu. Navíc, pokud nám vznikne škoda v oplotence, tak už škodu nemůžeme uplatňovat po uživateli honitby, zatímco v neoplocených částech to podle mysliveckého zákona jde.

Už v této věci intenzivně jednáme s nájemci honiteb a státní správou myslivosti. Navíc je daňek v Bílých Karpatech druh nepůvodní, takže se snažíme, aby se jeho stavy snížily. A musím říct, že myslivci se moc nebrání. Ostatně nemají na výběr. Tam, kde mají Lesy ČR pronajaté honitby, bývá podrobně upraveno, jakým způsobem a za jakých okolností můžeme požadovat snížení stavu zvěře. A v případě malých odloučených částí, které jsou přičleněné do honiteb, je prakticky jediným účinným nástrojem k regulaci stavů striktní uplatňování škod způsobených zvěří.

Jak byste charakterizoval spolupráci se Správou CHKO? Zájem produkce dřeva se asi často střetává se záměrem chránit lesy a všechno, co v nich žije, a v CHKO má prioritu ochrana přírody.

To je pravda, ale se Správou se většinou dobře vzájemně komunikujeme.

Vždy se snažíme najít kompromis tak, aby obě strany dospěly k nějakému řešení, které představuje určitý posun. Nikdy nejednáme jako neústupní nepřátelé, ale jako partneři.

Ani v prvních zónách (lesy s přírodě blízkou skladbu dřevin, tj. s převahou listnáčů) nemáme problémy se Správou CHKO. Když ochranáři prosazují nějaké omezení nebo požadavek, tak my jim vyčíslujeme újmy a Správa je kompenzuje. To se třeba týká omezení výše těžeb nebo ponechání více výstavků, než je běžné. V těchto případech ztrácíme dřevní hmotu, která může někdy představovat velkou finanční hodnotu – až stovky tisíc korun. A v době ekonomické krize hlídá státní podnik Lesy ČR každou korunu.

Lesy ČR však proklamují i jiné pohledy na funkci lesa než jen produkční.

To je pravda, na to jsou místy vyčleněny lesy zvláštního určení, i když i v rámci těchto porostů je třeba brát všechno s mírou. Nemůžeme třeba souhlasit s představou, že ponecháme kolem Vlárky stovky hektarů bukového lesa bez zásahů kvůli tomu, že v něm žije tesařík alpský. To je přehnané hlavně, když víme,

Přirozená obnova lesa v oblasti Vlárského průsmyku

osvědčená metoda, i když vždy je třeba vytipovat plochy, na kterých je vhodné tyto postupy uplatňovat. Ne na všech stanovištích se to daří. V prvních zónách to aplikujeme na téměř sto procentech, ale například tam, kde jsou smrkové porosty s rozvinutou buňou, nám nezbyvá nic jiného než je obnovovat uměle. Naším záměrem však je, aby podíl přirozené obnovy byl co nejvyšší. Jednoznačně se to vyplatí, je to ekonomicky ekologicky nejvýhodnější postup.

Znamená to, že se (zde nepůvodní) smrky postupně z bělo-karpatských lesů ztratí?

Smrk nemůžeme úplně vyloučit. Když se v současné době podíváme na odbyt dřevní hmoty, tak poptávka je největší po smrku a ceny smrkového dříví v poslední době rostou. A průmysl pro zpracování jiného dříví téměř neexistuje, u listnaté hmoty je největší poptávka po vláknině a palivu, i když v poslední době dochází k mírnému oživení obchodu i s listnatou kulatinou.

Můj názor je ten, že je důležité mít smíšené lesy. Sázet na jednu kartu je vždy špatné, je třeba rozložit rizika co možná nejvíce. Například příměs modřínu v bukovém lese, to je nádherná – produkčně i esteticky. Nemyslím si, že by jednotlivá příměs modřínu, který je v Bílých Karpatech nepůvodní, nějak narušila ekologickou stabilitu bukových porostů, spíše naopak. Dokladem je celá řada kvalitních, takto smíšených porostů na naší lesní správě.

Mluvili jsme v rámci údržby lesů jak o ekonomice, tak i ochraně přírody. A co rekreace? Jak uspokojujete zájmy

návštěvníků lesa?

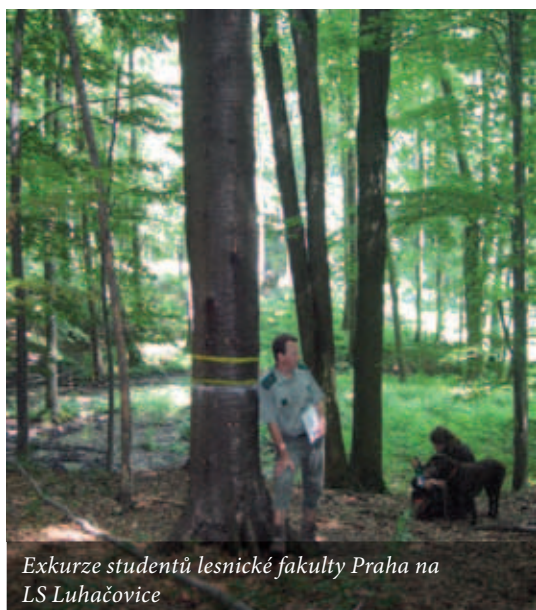
Tomuto tématu věnují Lesy České republiky velkou pozornost a za nemalé finanční prostředky z tzv. Programu 2000 budují altánky, odpočívadla, naučné stezky a tak dále, takže děláme pro zlepšení rekreační funkce lesa hodně. Co se týká lesních porostů jako takových, návštěvníci si nejvíce stěžují na nepořádek. Tím nemám na mysli spadlé stromy, rozježděné cesty a další překážky na procházkách, ale civilizační odpad. Nejnavštěvovanější lesy v tom pochopitelně představují největší problém, ale pravidelně z nich odvážet veškeré smetí je pro nás velmi těžké.

Na závěr bych se přece ještě chtěl vrátit k Šumavě a dozvědět se, jak se díváte na situaci na Šumavě. V čem podle vás tamní problém spočívá?

Co se týká druhé otázky, domnívám se, že situace mohla vypadat mnohem příznivěji, kdyby se zasáhlo hned v prvo-počátku. Ale těžko se to posuzuje, jsou tam jiné přírodní podmínky – možná obdobně jako v Tatrách, kde jsou dnes podobné, ne-li horší problémy.

Nicméně mám silný pocit, že ze současné situace má radost málokdo. V bezzásahových zónách dochází k velkým ekologickým a ekonomickým škodám. Ale na straně druhé se tam vyskytují přirozeně se obnovující porosty, které místy vypadají dobře. Příroda si s kalamitou poradí vždy, nakonec si poradí i s člověkem (*smích*). Ale bude to trvat velmi dlouho, než z té pustiny po kůrovci znovu poroste zdravý a pestrý les. Domnívám se, že je třeba přistoupit na kompromis v zájmu zachování celku, v řadě případů je to ale velké umění.

Jan W. Jongepier

Exkurze studentů lesnické fakulty Praha na LS Luhačovice

že hospodaření do teďka umožnilo rozvoj tohoto brouka. Velikost jeho populace tedy běžným hospodařením zásadně negativně neovlivňujeme.

Ekonomika je samozřejmě až na prvním místě, ale právě v listnatých porostech to lze krásně skloubit s přírodou. Máme zde totiž možnosti přirozené obnovy lesa, do které je vklad energie pro nás nejmenší. Nemusíme platit nákladné sazenice, ochranu kultur a tak dále. Navíc tam poroste materiál z původních porostů, což je určitá záruka kvality do budoucna. Je to

Vzácní lidé

na Javorůvkách

Kosení bělokarpatských luk, organizované Kosenkou ve Valašských Kloboukách, má výjimečně dlouhou tradici. Letos se konal již jedenatřicátý ročník a pořádá se na tuto akci každoročně schází několik desítek nadšených dobrovolníků. Cestu si platí sami, za práci dostávají pouze stravu. Zjišťovali jsme, jak takový tábor probíhá, a mluvili jsme s některými z účastníků.

Při příjezdu do přírodní rezervace Javorůvky byla zrovna obědová přestávka. Táborníci seděli v tuto horkou sobotu ve stínu u kuchyně a odpočívali po dopolední práci. Už měli pokosený pořádný kus louky. Zahlédl jsem pár malých dětí, většinou však třicátíky, ale i důchodce. Atmosféra byla velmi uvolněná.

První tábor

Mirek Janík, hlavní duše stojící nejen za touto akcí, ale i za celou Kosenkou, ještě dobře vzpomíná na první počátky. „Základem naší činnosti i naší organizace byli kloboučtí trampové. Koncem 70. let za námi přišel ze Správy CHKO dr. Vladimír Růžička, který chtěl vědět, kde se ještě dají najít květnaté louky. Moudře

k tomu poznamenal, že bude třeba, aby se někdo o ty louky postaral, protože jinak by zanikly. A tak nám navrhl, abychom to vzali za své. To byl pro nás výborný motiv, abychom – tehdy jako dobrovolnická ochranná organizace TIS – nejen čistili studánky a sbírali kameny na polích, ale také pravidelně kosili louky. Problém byl totiž v tom, že zemědělci se tehdy z některých lokalit (např. Bílé potoky nebo Dobšená) stáhli, což vedlo k jejich zarůstání.“

První tábor v roce 1980 vypadal samozřejmě trochu jinak než dnes. „Tehdy nás bylo sedm trampů. Ale chodili jsme hned s kosami, protože jsme věděli, že ruční péče o louky je to nejlepší. Pouze jeden z nás, zahrádkář, zajistil i sekačku, ale brzy jsme zjistili, že se ta mechanika k práci v takovém terénu s mokřady nehodí a kosy nás i další příznivce přitahují stále více. No a v sedmi jsme tehdy pokosili akorát tento trojúhelník před chatou. To bylo před 31 lety.“

Sto lidí

Akce se stávala pravidelnou, účastníků pomalu přibývalo, ale v prvních letech chyběla děvčata. „Nikdo nechtěl hrabat, nikdo nechtěl sušit, všichni chtěli co nejvíce pokosit. Měli jsme však jednoho slovenského trampa, jmenoval se Roy, byl to vystudovaný lesník. Pomáhal nám každý rok a pak jeden rok ráno nedošel. Byl jsem zklamán, protože jsem si myslel, že to je výborný kamarád. Tak jsme začali kosit bez něj a po nějaké hodině najednou slyšíme krásný zpěv a u chaty Shangri-la zpívalo šest nebo sedm slovenských dcérek s hráběmi. A od té doby žádné ženské už nechyběly.“

Zlomový byl pátý ročník, kdy kamarád Stopař do časopisu Mladý svět napsal výzvu, aby další trampové přišli na kosení, které jsme tehdy na památku původního hospodáře Antonína Papeže nazvali Memoriam kamaráda Toma v kosení bělokarpatských luk. A Mirek si vzpomíná: „Přišlo přes sto lidí – a všichni ohlášení dopisem! Tak jsme si koupili vojenskou polní kuchyň a rozjeli jsme to ve velkém. Bylo to tehdy jedinečně trampsky kamarádské a skoro se nespávalo. Prostě seko se, vykládalo, hrálo, zpívalo až hluboko do rána a ráno jsme šli do pekárny na rohlíky a pak zase na sena.“

Později v osmdesátých letech se začali vedle trampů připojovat i studenti oborů přírodovědy a ochrany přírody z celé země, tedy i ze Slovenska. A pak přišel rok 1989 se svými velkými změnami. Mirek přiznal, že měl velké obavy, že lidé přestanou jezdit za stravu, protože pojedou raději někam za prachy. Avšak účast je zatím stále velmi dobrá. Změnila se však skladba účastníků: „Začala chodit velmi pestrá společnost a úplně zhasnu. Trampové téměř vymizeli, ale máme tu programátory, učitele, sekretářku generálního ředitele, řadu let jezdí člen baletu Národního divadla, letos jsme měli námořníka, který dvakrát přeplul Atlantik. Polovina je vysokoškoláků. A nejstarší náš účastník je pan Josef Eliáš (77), který od roku 1980 nevynechal ani jeden ročník. Ku podivu je počet lidí s nějakým biologickým vzděláním minimální.“

Program

Jak tito různí lidé týden nebo dva stráví svůj čas v přírodě? „Začíná se brzo ráno. Ideálně pro dny kosení vstáváme ve čtyři a v pět se začíná. Základem je úklid těch chráněných území (Javorůvky, Dobšenou, Bílé potoky), to jest kosení, sušení a úklid sena. Jsme rádi, že seno můžeme v současné době uplatnit, protože zkompostovat to pak v lese na lidi dělá špatný dojem. Věnujeme se také čištění hrází, při špatném počasí najdeme i práci v lese. Večer nabízíme společenský program v tee-pee nebo kolem ohně z místních zdrojů. Využijeme přitom každého, který něco zná, umí nebo chce vyprávět. Hodně i zpíváme, pijeme čaj nebo meltu ochucenou mátou z pokosených luk. Slivovici omezujeme až na Dosečenou, což je takový závěrečný slavnostní ceremoniál s muzikou na loukách.“

Mirek Janík u mokřadu s mečíky bahenními

Nejstarší účastník pan Josef Eliáš

Kosení na Javorůvkách dřívě...

Kromě typů lidí, kteří se tábora účastní, zajímala mě i jejich motivace. Míle Tumové, mladé učitelce z Prahy, akci doporučila kamarádka. Pro ni jsou hlavními důvody, proč (poprvé) přijela pár dní kosit louky: „Pobývat v přírodě, trochu odpočívat od počítače a mobilů, načerpat energii z přírody, poznat lidi podobně naladěné.“

Slávek Parma, mladý strojírenský inženýr ze Strání, v roce 2005 objevil článek o tom, jak stovka lidí kosí louky na Valašských Kloboukách. Našel kontakt na webových stránkách a tak se přihlásil. Od té doby žádný ročník nechyběl a každý rok sem přichází pomáhat. Proč? „Dědeček pochází z Frýdku-Místku a od něho jsem se

od malička naučil kosit kosou. Chtěl jsem se naučit kosit lépe a dostat se do přírody. Dodnes mě pořád přitahuje zdejší příroda, i možnost potkat své kamarády a setkat se s novými lidmi. Ale také mě láká to, že tak mohu přidat ruku k nějaké dobré věci.“

Mirek považuje účastníky tábora za lidi vzácné. Zpočátku se mi jeho slova zdála trochu nadnesená. Poté, co jsem ale cestou zpátky viděl nedaleko od rezervace šest brutálně zlomených stromků a později byl svědkem konzumní zábavy na brumovském koupališti, musel jsem mu dát za pravdu.

Jan W. Jongepier

... a dnes.

Ščůrnica dále roste

Před sedmi lety byla vyhlášena veřejná sbírka na záchranu Ščůrnice, pěkného přes sto let starého jedlobukového lesa nedaleko Valašských Klobouk, kdy hrozilo jeho nejcennější části vykácení.

Za podpory již mnoha stovek dárců Český svaz ochránců přírody (ČSOP) les nyní postupně vykupuje. V současné době ochránáři na Ščůrnici již vlastní téměř 22 ha.

Zatím poslední tři hektary se podařilo koupit letos na jaře. Velkou zásluhu na tom měla jistě i předvánoční mediální podpora herečky Květy Fialové, která se stala patronkou této soukromé rezervace. „Protože jsem kněžka z pohanských dob, kdy jsme se klaněly stromům, lesům a studánkám, děkuji lidem, že zachraňují Ščůrnici a vracejí ji zpět do náruče přírody,“ Fialová svůj čin zdůvodnila. „Stromy jsou živé bytosti, když je

Ščůrnica, jedlobukový prales z letošního výkupu

I toto je život.

objímám, tak mi vyprávějí nádherné příběhy. Šumění stromů je ten nejkrásnější chorál, který člověk může slyšet...“

„Jsme moc rádi, že se nám podařilo získat tak významnou podporu“, dodává k tomu Miroslav Janík, předseda základní organizace ČSOP KOSENKA a hlavní organizátor záchrany Ščúrnice.

„Ščúrnica je zajímavá tím, že je propojena se státem zřízenou přírodní rezervací Ploščiny. Vytváří tak dílem státní i občanské ochrany přírody ojedinělý krajinný celek.“

Na záchranu Ščúrnice můžete nadále přispívat, protože další části Ščúrnice na ochranu teprve čekají. Dar lze posílat na konto veřejné sbírky Místo pro přírodu 9999922/0800 pod specifickým symbolem 103. Příspěvek může být také alternativním vánočním obdarováním. Bližší informace lze získat na stránkách www.mistoproprirodu.cz a www.zachranles.cz nebo e-mailem na kosenka@kosenka.cz.

Jan W. Jongepier

Zicháčkova oskoruša

Nadácia Ekopolis Banská Bystrica vyhlásila na jar 9. ročník celoslovenskej ankety Strom roka. Poslaním ankety je upozorniť na staré, vzácne či ohrozené stromy a vzbudiť záujem ľudí o životné prostredie. Svoj obľúbený strom mohli do súťaže prihlásiť jednotlivci, mestá a obce, školy, firmy či iné organizácie.

Nadácia zvyčajne každoročne obdrží do 100 nominácií stromov z celého Slovenska. Komisia z nich vyberie 12 finalistov, ktorým bude môcť verejnosť poslať svoje hlasy, a tak rozhodnúť o ich konečnom poradí.

Oskoruša

V posledných piatich rokoch mal náš región v tejto ankete niekoľko finálových účastí. V roku 2006 úspešne reprezentovala podjavorinskú oblasť 300-ročná hruška plánka z Bošáče, miestnej časti Zabudišová, keď súťaž vyhrala. V roku 2008 sa dostal do finálovej dvanástky tiež 300-ročný strom a to buk lesný z Novej Bošáče, miestnej časti Predpoloma. Napokon sa umiestnil na 11. mieste. O rok neskôr reprezentovala Myjavu - Turú Lúku, miestnu časť u Belanských, lipa veľkolistá o veku 607 rokov a obvodu kmeňa 1015 cm. Napokon sa umiestnila na 3. mieste.

Po dvoch rokoch má náš región opäť finálovú účasť. Z 91 nominácií stromov bola komisiou vybratá do finálovej dvanástky jarabina oskorušová (oskoruša) opäť z Bošáče, miestnej časti Zabudišová. Nájdeme ju, ak cestou z Bošáče po cca 2,5 km v smere do Zabudišovej už v miernom stúpaní pri zastávke SAD (na vršku) odbočíme vľavo do časti

Chvílovec. Po asi 200 m za záhradnou chatkou vľavo rastie táto tzv. Zicháčkova oskoruša.

Jej vek je odhadovaný na 350 i viac rokov, obvod kmeňa je 440 cm, výška 20 m a priemer koruny 25 m. Týmito parametrami sa zaraďuje medzi päť najväčších resp. najstarších oskoruší v strednej Európe. Strom má 40 rokov staré previazanie oceľovým lanom. Potrebuje podopretie mohutného konára (tvorí jednu tretinu koruny stromu) zo zeme. Tento konár je veľmi životaschopný, ale paradoxne mu hrozí odštiepenie. Nízky kmeň má dutinu, do ktorej je vidieť s použitím svetidla.

Tento strom je perla medzi stovkami oskoruší Bielych Karpát a býval obľúbeným miestom zastávok, pojedania plodov a šantenia pod ním mnohými generáciami žiakov putujúcich pešo do roku 1960 zo Zabudišovej do 3 až 5 km vzdalenej školy v Zemianskom Podhradí. Stále rodia chutné plody sa sušia, zavárajú, nasýpajú na kvas na výrobu tradičnej oskorušovice a využívajú ako liek proti zažívacím ťažkostiam. Strom potrebuje peniaze na ošetrovanie a záchranu, čo mu zaručuje len konečné umiestnenie na jednom z prvých troch miest. To sa podarilo, Zicháčkova oskoruša sa umiestnila na 3. mieste.

**Jozef Struhár
Bošáča-Zabudišová**

*Jozef Struhár (*1966) žije na Zabudišovej, kde pracoval ako obrábač kovov, od r. 2009 opatruje matku. Je vášnivým ovcinárom, štepí starobylé odrody jabloní a hrušiek, jeho cieľom je ich zachovanie pre budúce generácie. Dopestováva aj oskoruše.*

Vesnicí roku 2011 je Komňa

Kostel sv. Jakuba Většího

Čtenáři tohoto časopisu se v minulém čísle mohli dozvědět, že obec Komňa se má čím chlubit. Nejen, že má bohatou historii, ale také její obyvatelé si historických míst a objektů váží a jsou aktivní s jejich opravami a obnovami.

Podle ministra pro místní rozvoj Kamila Jankovského jsou tři základní charakteristiky, které z běžné vsky udělají Vesnici roku, jak uvedl 10. září na jejím vyhlášení v Luhačovicích.

„Taková obec musí být živá ve smyslu společenského života, čistá v oblasti životního prostředí a atraktivní jako místo pro život. A Komňa taková bezesporu je.“

Tato slova potvrzuje skutečnost, že letošní Vesnice roku získala v Luhačovicích i Putovní pohár Folklorního sdružení ČR, a to za udržování lidových tradic a podporu místní folklorní skupiny Podšable a krojované dechové hudby Komňané. Nutno dodat, že ocenění Vesnice roku občanům Komni nepřináší nejen publicitu,

ale také příslib dotace dvou miliónů korun z Programu obnovy venkova a celou řadu dalších cen a darů.

Starosta vítězné obce Karel Navrátil událost komentoval takto: „Je to krásný pocit, který je ale i zavazující, protože nesmíme usnout na vavřínech. Porota se zřejmě přiklonila k nám mimo jiné proto, že máme spoustu spolků, které jsou na vysoké úrovni. V obci se navíc hodně angažují mladí lidé, obnovujeme zvyky.“ Na co přesně obec použije dotaci, starosta zatím neví, ale uvedl, že „určitě peníze dáme na další rozvoj obce, zejména kultury a společenského života.“

Do letošního 17. ročníku soutěže Vesnice roku se přihlásilo celkem 305 obcí, z nichž vzešlo 13 krajských vítězů, ze kterých tedy vyšel jako vítěz Zlínský kraj s obcí Komňa. Již dříve byly oceněny bělokarpatské obce Hroznová Lhota (4. místo, 2001) a Suchá Loz (3. místo, 2007).

Jan W. Jongepier

Vystoupení skupiny Podšable ve Strážnici

Zlín

- Do 20. listopadu 2011 lze na Zámku Zlín ještě shlédnout výstavu **Chráněná území Zlínského kraje**. Fotografie a texty na 23 oboustranných panelech seznámí s CHKO Bílé Karpaty a Beskydy i chráněnými územími v regionu. Otevřeno út-pá 9–12 hod., 13–17 hod., so-ne a svátky od 10 hod. Bližší informace na tel. 577 004 618 nebo e-mail info@muzeum-zlin.cz.

Brumov-Bylnice

- V kulturním domě a přilehlých prostorech se v sobotu 10. prosince od 9 hodin koná 8. ročník **Předvánočního jarmarku lidových řemesel**. Jarmark nabízí bohatý kulturní program a místní speciality. Bližší informace na tel. 731 083 442 nebo e-mail infocentrum@brumov-bylnice.cz

Uherský Brod

- Na Masarykově náměstí se v pátek 25. listopadu uskuteční **Kateřinský jarmark**, tradiční jarmark lidových řemesel s vánoční tematikou doprovázený vystoupeními místních i okolních folklorních souborů.

- Perníčky 2011** je název předvánočních dílen lidových umělců, který probíhají 29.–30. listopadu v Muzeu J. A. Komenského.

- Poslední den v roce, **31. prosince**, se již tradičně setkávají obyvatelé Uherského Brodu, Hradčovic, Drslavic, Veletin a Vlčnova na místě, kde kdysi stával zámeček Pepčín v lese Obora.

Bližší informace na MIC Uherský Brod, tel. 572 615 125 nebo e-mail mic@ub.cz.

Uherské Hradiště

- O víkendu 25.–27. listopadu se koná ekologicky zaměřený filmový festival **Týká se to také tebe** (TSTTT). Součástí jsou přednášky a výstavy, i před a po tomto víkendu. V sobotu 26. 11. o 14 hod. proběhne seminář **Aktuality a zajímavosti z ekologického zemědělství** sochutnávkami biopotravin – kontakt: iskopanice@razdva.cz, 572 696 323. Většina programů se koná v prostorách Reduty. Podrobnosti na <http://www.tsttt.cz>.

Lopeník

- Na Velkém Lopeníku proběhne v sobotu 26. listopadu **Kateřinské uzavírání rozhledny**. Více informací: Infocentrum Mikroregionu Bílé Karpaty, tel. 572 695 240 nebo e-mail mikroregion@bile-karpaty.cz.

Strání, Velká Javořina

- V 31. prosince se na Velké Javořině koná tradiční **Silvestrovské setkání Čechů a Slováků**. O půlnoci se ve Strání-Květná zapálí Silvestrovská vatra přátelství. Podrobnosti na tel. 572 695 240 nebo e-mail mic@strani.cz.

Putování Slavkovskými loukami

U hrušky

Měříme obvod koruny.

Vlasta Ondrová

U studánky

Během jedné z červnových nedělí se ve Slavkově sešla skupina přátel bělokarpatké přírody. Důvodem bylo putování k lokalitě Kolo, o níž pečuje místní ochránářské sdružení Pantoflíček.

Vedoucí akce Vlasta Ondrová mimo tradiční účastníky přivítala i ženy z folklorního sboru Tetičky z Dolněmčí. Ty přijely oblečeny v tradičních oděvech, které kdysi podomácku nosily venkovské ženy, a hlavně se snažily celou akci zpestřit několika pěveckými výstupy.

Hruška

První zastavení poutníků bylo u staleté hrušky ležící na kraji Horního Němčí, stromu, jehož skácení se podařilo na poslední chvíli zamezit a byla mu zajištěna oficiální ochrana. Asfaltová cesta, kvůli níž měla být hruška zlikvidována, jí nyní v dostatečné vzdálenosti míjí. Hruška v Horním poli je od té chvíle častým cílem nejen turistů,

ale také školáků z okolí. Její odkaz je však nejen přírodovědně-pedagogický.

Záchrana ohroženého stromu názorně ukázala, jak důležitý je hlas veřejnosti a občanská aktivita obyvatel. Ostatně díky jejich hlasu bylo nedávno dosaženo také záchrany řady vzrostlých lip v centru obce Slavkov.

Poté, co paní Ondrová všem přiblížila její životní příběh a ostatní si vyslechli tematicky spřízněnou píseň *Stojí hruška v širém poli*, účastníci výletu se přesunuli o kus dál.

Kolo

Po několikakilometrovém pochodu karpatskými loukami se dostali až k lokalitě Kolo posazené v mírné dolině na kraji lesa, kde proběhlo, kvůli dešťovým víkendům poněkud opožděné, otvírání pramene.

Dalším vrcholem akce bylo sčítání orchidejí, které se v dané lokalitě nalézají. Jak bylo zjištěno, mokřadní loučka v lokalitě Kolo se může nyní pyšnit třemi tisíci exempláři vzácných rostlin, což je výsledek ochránářské práce opravdu skvostný.

Akce byla zakončena příjemným pohoštěním, které se mimo jiné sestávalo z hříbkové rolády nebo bezinkové šťávy; vše samozřejmě z karpatských surovin. I díky tomuto gurmánskému zakončení bylo možné červnové setkání přátel bělokarpatské přírody považovat za velmi zdařilé.

Petr Slinták

Počúvajte, ľudé!

Su hruška v Horním poli. Nasadili mňa tu kdysi velice dávno vaši predci do meze, co byla hranica mezi dědinama Slavkov a Horněmčí. Ale kdy to přesně bylo, to vám neřeknu. To víte, su už velice stará, a paměť mně už místama vynechává.

Ale čula sem, že dědáček Hajných, co by včil měli skoro sto roků, vykládali, že im eště za kluka pradědáček povídali, že sem už za jejich mladi byla velice veliká. Dneskaj mám okolo kmeňa 365 centimetrů, zrovna jak dní v roku, a na výšku byste mně naměřili celých 13 metrů.

Tož myslím už pamatuju vjec jak tři sta roků, možná aj štyri sta. Ale pořád sa mně tu na světě lúbí. To když tak na mňa zjara posvíti slúnečko a chvílama sprchne májový dešťík, to sa mně lístečky tetelijú samú slastú. A eště, když si mně ptáčata sednú do koruny a spívajú, až by si hrdélka rozdrapili, to su šťastná nade všeko.

Co vám mám povídat. Co já jsem šeko za ty roky zažila, to ani k víře není. Šak sa to šeko ani takto na veřejnosti vykládat nehodí. Třeba jak Anička sa tu pod moju korunú scházala s Franckem. Aj sváteční fěrtúšek si mosela odpásat, aby jí ho Francek nepokrčil. A děcek co sa tady hrávalo, koléj generací!

Slavkovská hruška v anketě

strom roku

V letošním roce přijala Nadace Partnerství do celostátní ankety Strom roku celkem 67 návrhů ze 13 krajů České

republiky. Odborná porota z nich vybrala 12 finalistů, kteří zaujali pěkným příběhem, zajímavým zpracováním přihlášky i schopností stmelovat lidi

namístní úrovni. ZO

ČSOP Pantoflíček a žáci blízkých základních škol navrhli do této soutěže Hrušku v Horním poli, která se dostala až do finále.

Je to hrušeň obecná s obvodem kmene 365 cm a výškou 13 m. Stojí v katastrálním území obce Slavkov na hraniční mezi u Horního Němčí. Hruška v Horním poli byla také v roce 2009 vyhlášena Správou CHKO Bílé Karpaty památným stromem.

O tom, který z dvanácti finalistů se stane Stromem roku, mohla rozhodovat veřejnost hlasováním až do 10. října.

Vyhlášení vítězného Stromu roku 2011 se uskutečnilo 20. října 2011, u příležitosti oslav Dne stromů v ČR, v brněnském Divadle Husa na provázku. Slavkovská hruška obsadila druhé místo.

Petr Slinták

Hruška v Horním poli

Ale byly aj horší čase. Za války, jak už ke konci postupovala fronta přes ty naše horenky bělokarpatské, tady pod moju korunu moseli chlapi z oboch dědin zakopat Němcem tank. A ti potom z něho střílali na Horněmčí, jak tam došli ruští vojáci. Fronta přešla a tank tu ostál. Šak sa v něm klučiska neco nahráli! Až potom sa po kúskoch odvezl do starého železa, kde podle mňa stejně šecky také zgarby, z kerých sa střílá, patříjú. Nevěřili byste, jak mňa to bolelo, dyž sa mně střela zaryl do kmeňa. Šak ích tam mám nekolik zarostených eště do dnešního dňa.

A jednu, tak před 80 rokama, do mňa

udeřil blesk. Urazil mně silnú haluzu a myslela sem si, že už je se mnú načisto konec. Ale nebýl, dobří lidé mně pomohli. Ranu čisto zařezali, natřeli kravincem a šecko sa zahójilo.

Až totkaj! Slavkovjané si zmysleli, že tu udělajú pořádnú cestu, aby bylo kady vozit dřevo z hájú. A jak došli ti páni, co to vyměřovali a já sem najednú stála mezi týma kolíkama, tož mně tuhla míza v žilách. Ale dobří lidé mně zasěj pomohli. Napřed ochranáři z Horněmčí a ze Slavkova a na jejich orodovaní aj pantáté z úřadú. Dalo ím to šeckým starání velice moc, co ti sa sem ke mně najezdili!

Ale dobře to dopadlo. Silnička mosela udělat okolo mňa oblúček a já sa možu radovat ze života veselo dál. A kdybyenom to! Oni mně ošetřili staré rany a vyhlásili mňa pamatným stromem! To už mně aj trošku stúpla sláva do koruny.

A po větře posílám zprávy druhým starým stromom, aby sa nebály, že lidé sú hodní a neublížjú nám.

Vyprávění starého stromu vyslechla a zapsala

Vlasta Ondrová

Trenčín nie je len mestom módy alebo ako sme v Trenčíne spolupracovali

V nádherných priestoroch Trenčianskeho múzea a Trenčianskeho hradu sa dňa 6. júna 2011 uskutočnila konferencia zameraná na environmentálnu výchovu. Hlavnou témou celej konferencie bola **Cezhraničná spolupráca v tematicke environmentálnej výchovy s podtitulom „Príroda a ľudové tradície v škole a mimo školy“**.

Počastohto dňa si prišli na svoje všetci účastníci konferencie, nielen prítomní pedagógovia, či zamestnanci stredísk environmentálnej výchovy a centier voľného času, ale aj nadšenci zaujímaví sa o tému environmentálnej výchovy.

Chápanie všeobecných súvislostí

Úvodom nás strhol charizmatik Aleš Máchal z Lipky v Brne a hneď na začiatku svojho vstupu nás informoval o neaktuálnosti niektorých rozprávok, ktoré nás sprevádzali detstvom. Napríklad taká Maruška z rozprávky „O dvanástich mesiačikoch“ – tá už dnes nemá problém s jahodami, pretože ako každé malé dieťa vie, jahody (hoci aj v januári) kúpime v ktoromkoľvek hypermarkete bez problémov. Nezabudol ani na hlavný cieľ environmentálnej výchovy, ktorým nie je len poskytnúť hotovú informáciu, ale hlavne inšpirovať ľudí k chápaniu všeobecných súvislostí.

V doobedňajšom programe sa predstavilo i Púchovské ekocentrum ako zatiaľ mladý dvanásťročný strom, odrodou zaradený k CVČ Včielka, ktorý však nedokáže rásť bez vlahy a slnka od svojich nespočetných priateľov a podporovateľov. Predviedlo sa množstvom aktivít ako aj novovybudovanou miestnosťou „U Krčka“, v ktorej sa plne venujú environmentálnej

výchove prostredníctvom výučbových programov.

Workshopy, materiály

V rámci konferencie bol predstavený aj projekt Výtvarných dielní zameraný na človeka a jeho postavenie v prírode. V projekte boli realizované workshopy zamerané na literárne a dramatické prevedenie danej tematiky a jeden workshop zameraný na spracovanie kovu a skla v rámci výuky nových a tradičných výtvarných techník.

Na konferencii bol tiež predstavený nový metodický materiál ako jeden z výstupov celého mikroprojektu – *Utkané z prírody*. Materiál bol spracovaný českými aj slovenskými pedagogickými a obsahuje niekoľko desiatok aktivít a experimentov, ktoré sa môžu odohrávať v triede, či v rôznorodom prírodnom prostredí. Myslíme si, že každý pedagóg venujúci sa environmentálnej výchove či iným prírodovedným odborom, nájde v tomto materiáli množstvo inšpirácií pre svoju prácu.

Poučná a inšpiratívna bola prezentácia pána Petra Jánskeho zo Správy CHKO Biele Karpaty o environmentálnom výučbovom programe Pozorovanie hniezdenia bociana bieleho, ktorý sa uskutočňuje priamo v areáli Správy CHKO Biele Karpaty v Nemšovej-Kľúčovom.

V poobedňajšom programe sa nám predstavil pán Alfonz Liška, ochranca a milovník prírody, ktorý sa s nami podelil o svoje skúsenosti z praktickej, terénnej environmentálnej výchovy a ochrany prírody. Krásnu bodku na záver programu vytvorili predškóľáci z folklórneho súboru z Materskej školy v Dolnej Súči a písňalkár Marek Gonda, ktorý všetkých potešil, zabavil a možno aj prekvapil rôznymi zvukmi či melódiami ľudových hudobných nástrojov. Jeho taška ukrývala množstvo hudobných zaujímavostí ako rôzne koncovky či dokonca gajdy alebo nástroj austrálskych domorodcov didgeridoo.

Dotazník

Zaujímavosťou tejto konferencie bol však aj dotazník, ktorý vyplňovali účastníci

akcie. Svojimi provokujúcimi otázkami sa snažil poukázať na niektoré otázky súčasnosti a budúcnosti environmentálnej výchovy.

Konferenciu ako takú vyhodnotili jej účastníci ako vynikajúcu. Medzi prioritné témy envirovýchovy zaradili účastníci hlavne zodpovednosť za svoje činy, myslenie v súvislostiach, toleranciu a kritické myslenie. Čo sa týka štátneho vzdelávacieho programu (ŠtVP, v ČR Rámcového vzdelávacieho programu), väčšina zainteresovaných učiteľov by si najviac priała, aby bola environmentálna výchova zaradená do osnov ako samostatný predmet, alebo aby zostala ako samostatná prierezová téma. Zároveň by do ŠtVP zaradili aj témy ako sú regionálna výchova a globálne rozvojové vzdelávanie.

Medzi príklady toho ako sa žiaci/ študenti zapájajú do rôznych aktivít zameraných na budovanie vzťahu k životnému prostrediu patrili napr. starostlivosť o okolie školy (starostlivosť o amfiteáter, čistenie potoka, zber odpadov, výsadba drevín), separácia odpadu, ochrana rastlín a živočíchov, šetrenie vodou, zhotovovanie vtáčích krmidiel, starostlivosť o náučný chodník a mnoho iného. Najefektívnejšie metódy výučby na našich školách sa ukázali byť workshopy, zážitkové kurzy, environmentálne krúžky, bádanie a skúmanie, tzv. „škola hrou“, besedy, projektové dni, žiacke konferencie, rovesnícke vzdelávanie a pod.

Z výsledkov dotazníka tiež vyplynulo, že ľudia, ktorí sa na konferencii zúčastnili, mali veľmi presnú predstavu o rozhodnutiach, kde absentovalo, alebo stále absentuje environmentálne povedomie, napr. výrub stromov, plánovanie oddychových zón, nevratné plastové fľaše, výstavba obchodných domov na úkor zelene, budovanie solárnych elektrární na úkor ornej pôdy, dovoz ovocia a zeleniny zo zahraničia a i.

Podľa nás je úžasné, keď sa takto po rokoch opäť spoja Česi a Slováci a spoločne sa spoja v mene lepšej budúcnosti nás a našich detí. Pevne veríme, že táto krásna a užitočná akcia nebola posledná a tešíme sa na ďalšiu.

**Miroslava Piláriková
Katarína Cesnaková**

Ing. Miroslava Piláriková a Ing. Katarína Cesnaková pracujú v Kancelárii programu Zelená škola, CEEV Živica, Bratislava.

Česko-slovenská žákovská exkurze

V první polovině června tohoto roku proběhla kolem nejvyššího vrcholu Bílých Karpat, Velké Javořiny, snad první česko-slovenská přeshraniční školní exkurze po roce 1989. Akce byla pořádána ZO ČSOP Pantoflíček ve Slavkově a zúčastnily se jí čtyři týmy – dva slovenské a dva české.

Předpokladem pro účast byl pěkný vztah k přírodě, a tak slovenskou stranu zastupovala čtveřice z Nového Města a Dolnej Suče, z moravské to byli žáci ZŠ Strání a Dolní Němčí.

Holubyho chata

Účastníci dostali předem základní informace o přírodě Bílých Karpat a její ochraně, ale také úkoly, které měli splnit, např. kdo to byl Holuby, která řeka pramení na Javořině, od čeho dostala nejvyšší hora Bílých Karpat jméno, ve kterých písničkách se o ní zpívá, nakreslí nějakou chráněnou rostlinu...

Ve čtvrtek 9. června jsme se za vydatného a vytrvalého deště dopravili společně autobusem na Velkou Javořinu. Naše první kroky směřovaly – jak jinak – pod střechu Holubyho chaty, kde nás velice vlídně přijali. Zde jsme si v první řadě předvedli splněné úkoly a také jsme se toho hodně dověděli o přírodě Bílých a Bielych Karpat, o její ochraně a správné péči od Mgr. Kataríny Devánové, která na Javořinu přijela povzbudit nás v tom bezútešném a nekonečném lijáku.

domluvený nocleh.

Po cestě účastníci plnili úkol najít ty správné stromy, jejichž listy měli předtištěny na pracovních listech. Dlužno říci, že to zvládli většinou perfektně.

Ve středisku jsme se nejdřív převlékli, ohřáli u krbu a povečeřeli. A protože se počasí trochu umoudřilo, mohl ještě proběhnout bohatý a náročný program, např. pokus o landart, co je co česky, slovensky, co sis zapamatoval z 12 přírodnin, hleděj a sestavuj potravní pyramidy apod. A když jsme se dověděli, že i zde na Veličce

Vlasta Ondrová s účastníky exkurze

Účastníci při práci v terénu

Program na středisku

Nedalo se nic dělat, museli jsme vyrazit. Zastavili jsme se u Památníku česko-slovenské vzájemnosti i u mohyly Josefa Vavrouška. Po chodníku jsme přešli prales a zde obdivovali vrcholový fenomén, torza buků obrostlá troudnatci, z kytek dokvétající měsíčníci vytrvalou a udatnou, která je nejhojnější U Zabitého žida. Zde jsme si za neutuchajícího deště zazpívali písničku „Ej Javorinka šedá“ a po Vadovské cestě spěchali do Vápenek, kde jsme měli v rekreačním středisku Vápenky

řadí bobří, chtěli to všichni vidět, únava stranou. Askutečně se nám podařilo najít několik stromů takto postižených.

Večer u krbu už patřil jenom hádankám a otázkám z přírody. Dlužno říci, že za všechny vítězné odpovědi dostávali žáci Popelčiny oříšky – plody klokočí.

Druhý den

Ráno už bylo vlídnější, a tak jsme neztráceli čas. Hned po snídani jsme se vypravili na pěknou louku v Suchovských Mlýnech s bohatou bělokarpatskou květenou. Další zastávka byla v Horním Němčí, kde jsme se vypravili „po špičkách do rezervace Drahy“. Tady jsme si přiblížili některé druhy chráněných rostlin, a pokud nekvetly, pomohl nám informační panel a velkoformátové fotografie. Děti se seznámily s pravidly chování v rezervaci a jenom z chodníčku uviděly několik místních přírodních klenotů.

Poté ve škole v Dolním Němčí nám vedoucí CEV Pantoflíček a ekoškoly Mgr. Jana Trtková ukázala to nejdůležitější, co se na škole v environmentální výchově

dělá. Všem účastníkům se také líbila výstava a vůbec celé vnitřní i venkovní prostředí této školy.

Po obědě následoval závěrečný test, který shrnoval vše, co jsme za ty dva dny viděli a naučili se. Spočítaly se Popelčiny oříšky, a kdo měl nejvíc, byl vítěz. Žáci i jejich doprovázející učitelé byli s akcí spokojeni, jak bylo patrné i ze závěrečného dotazníku. A mile nás překvapilo, že jim ani ten vytrvalý déšť první den moc nevadil.

Velkou zásluhu na zdárném průběhu celé exkurze má i vynikající ekolog Mgr. Richard Medal, jemuž patří naše poděkování.

Akce byla součástí mikroprojektu *Přeshraniční spolupráce v EVVO*, spolufinancován Evropskou unií z prostředků Fondu mikroprojektů spravovaného Regionem Bílé Karpaty.

**Vlasta Ondrová
Slavkov**

*Mgr. Vlasta Ondrová (*1942) vede Základní organizaci ČSOP Pantoflíček ve Slavkově, ve které se věnuje ochraně přírody a ekologické výchově. Řadu let byla členkou redakce našeho časopisu.*

Pod Vršatcem

- od lenivosti chraň se pilnosť

Vršatec - skalný masív, ktorý dal meno miestnej akčnej skupine a vidno z neho do všetkých obcí MAS

Výrok Hugolína Gavloviča sa stal mottom miestnej akčnej skupiny Vršatec, ktorá spája dvadsať obcí a miest ležiacich v Bielych Karpatoch a na strednom Považí. Miestna akčná skupina už od roku 2008 pilne pracuje na zlepšení života ľudí pod Vršatcom. Organizuje spoločné podujatia pre všetkých obyvateľov, propaguje územie, podporuje budovanie nových chodníkov, mostov, tržníc, parčíkov a oddychových zón, detských a športových ihrísk, cyklotrás, buduje kontakty s podobnými skupinami v Českej republike.

Miestna akčná skupina (MAS) Vršatec vznikla v auguste roku 2008 s jediným cieľom: uchádzať sa o čerpanie nenávratných finančných prostriedkov z fondov EÚ v programe LEADER, ktorý podporuje rozvoj vidieka. Členmi MAS Vršatec môžu byť zástupcovia verejného (obce a mestá) i súkromného sektora (napr. poľnohospodárske podniky, športové kluby),

MAS Vršatec – členské obce a územné začlenenie v rámci SR

školy, záujmové združenia. Po vypracovaní a schválení integrovanej stratégie rozvoja územia MAS

Vršatec koncom roku 2009 obdržala miestna akčná skupina dotáciu z Programu rozvoja vidieka SR vo výške 2.078.500 eur pre implementáciu stratégie a 15.700 eur pre zabezpečenie prevádzky MAS a začala realizovať stratégiu prostredníctvom výziev. Obce môžu podávať projekty v rámci jednotlivých výziev, pričom financie na realizáciu týchto projektov budú pridelené do konca roku 2013.

História

Dlho pred vznikom miestnej akčnej skupiny Vršatec sa zástupcovia dvadsiatich členských obcí stretávali a spolupracovali. Najskôr to bolo v rámci mikroregiónu Zdroje Bielych Karpát, ktorý združuje obce od Borčíc po Červený Kameň. Neskôr vzniklo zoskupenie Vlára, ktoré spojilo obce od Hornej Súče po Horné Srnie. Obe zoskupenia chceli rozvíjať spoločne svoje územie, aj jednotlivé členské obce. V roku 2007

sa obe združenia rozhodli spojiť sily a uchádzať sa o prostriedky z programu LEADER. Vznikla nová, väčšia akčná skupina, pôsobiaca na území s rozlohou viac ako 312 km². A prečo si zvolila názov Vršatec?

Predsa preto, že tento jedinečný bradlový masív vidieť takmer z každej obce MAS Vršatec.

Súčasný

Za viac ako rok aktívneho pôsobenia v území sa nám podarilo využiť naše možnosti na maximum a stať sa plnohodnotným schopným subjektom, ktorý podporuje svoje členské obce a snaží sa zveľaďovať svoje okolie. Predovšetkým sa snažíme naplniť náš základný strategický cieľ, ktorým je zlepšenie štandardu života obyvateľov územia MAS Vršatec a jeho zatriktívnenie pre návštevníkov do roku 2015.

Toto sa nám darí uskutočňovať krok za krokom. Celý proces spočíva vo vyhlásení výziev v rámci podporených opatrení a následný

výber spracovaných projektov. V súčasnosti sme uzatvorili prvých sedem výziev a ďalšie dve aktuálne visia na našich stránkach. Do dnešného dňa sa nám podarilo podporiť už 17 z 20 členských obcí, niektoré dokonca niekoľkokrát, teda dokopy 19 projektov a samozrejme, že toho bude omnoho viac. Vďaka prideleným finančným prostriedkom občania obcí Červený Kameň a Slavica môžu oddychovať v nových parčíkoch, obce Bolešov, Dulov, Skalka nad Váhom upravili svoje obecné priestranstvá.

Naša druhá hlavná činnosť spočíva vo zvyšovaní úrovne života obyvateľov MAS Vršatec. V podstate zjednocujeme obce a pripravujeme pre ne rôzne kultúrne alebo spoločenské podujatia. Medzi naše veľmi úspešné projekty radíme vytvorenie I. ročníka súťaže „Očami detí.“ Zmazali sme okresné rozdelenie základných škôl a s deťmi sme vytvorili fantastickú súťaž, ktorá trvala niekoľko mesiacov. Celý projekt vyvrcholil na propagačnom podujatí v Nemšovej v júni 2011. Medzi pozvanými okrem súťažiacich detí boli aj učitelia, riaditelia, naši členovia, bývalí starostovia a ľudia, ktorí už s MAS prišli intenzívnejšie do kontaktu. Podarilo sa nám prenajať sálu v Nemšovej a zabezpečiť obohacujúci program, ktorý pozostával z prezentácie MAS Vršatec a vystúpenia žiakov zo základných škôl v Hornom Srní a v Pruskom. Z najkrajších súťažných prác sme vytvorili krásne pexeso.

Propagačné materiály

Nemenej dôležitá je propagácia nášho územia. Sme jeden tím a máme tu toho veľa vzácného a krásneho, takže rozhodne je čo ukazovať. Preto vytvárame propagačné materiály všetkých obcí a ich najvýznamnejších podnikateľských subjektov. V súčasnej dobe sa nám podarilo zhotoviť už druhú časť kvarteta MAS Vršatec a jeho jednotlivých obcí, letáky Kultúrne a historické pamiatky, Ubytovacie a stravovacie služby, Prírodné objekty a mnohé iné. Korunu všetkému dáva prehľadná brožúrka, ktorá obsahuje všetky základné informácie, ajs príslušnými mapami. Vydávame aj Spravodaj MAS Vršatec, štvrťročník, kde opisujeme všetky naše aktivity a zachytávame to najpodstatnejšie v rámci celého územia. Nájdete nás aj na webe a Facebooku.

Uskutočnili sme aj exkurziu našich členov v oblasti MAS Bojkovsko a MAS Hornácko a Ostrožsko v Českej republike s cieľom výmeny skúseností a nadviazania kontaktov.

Čakajú nás ďalšie výzvy zamerané najmä na rozvoj rekreácie a cestovného ruchu, ďalšie aktivity spájajúce ľudí pod Vršatcom. Spoločným menovateľom všetkých našich plánov je skvalitnenie života na vidieku.

Petra Šupáková, Katarína Rajcová

Petra Šupáková (*1989) pracuje od roku 2010 ako manažérka v kancelárii Miestnej akčnej skupiny Vršatec v Hornej Súči.

RNDr. Katarína Rajcová (*1964) je botanička na Správe ChKO Biele Karpaty v Nemšovej. Pre MAS Vršatec hodnotila projekty v prvej výzve Výstavba, rekonštrukcia a modernizácia parkov a verejných priestranstiev.

O svém bratru Lubošovi

Počátkem února letošního roku jsme se navždy rozloučili s prof. MVDr. Lubošem Holým, Dr. h. c. v jeho rodišti Hrubé Vrbce. Byl světově uznávaným odborníkem v oboru veterinární medicíny, ale byl neméně známý též jako muzikant, především však jako vynikající zpěvák lidových písní. Mladší bratr Dušan mu zde na naše požádání věnoval pár osobně laděných řádků.

„Proč ste ňa dávali študovat?! Já sem sceu byt kovárem!“ Cedil vztekle mezi zuby se slzami v očích někdy uprostřed sekundy, možná poté, co přinesl na pololetním vysvědčení ze strážnického gymnázia čtverku ze zpěvu od ‚Fizisa‘ – pana profesora Treglera. Ale vydržel a jak se bude vyvíjet jeho život po dokončení strážnického gymnázia (1949), bylo v rodině jasné. Nemohl zvolit nic jiného než ‚zvěrolékařinu‘.

Ještě jako student se stal asistentem na Katedře gynekologie Vysoké školy veterinární v Brně. Sešlo se tam tehdy více Horňáků-muzikantů: Lubošův gymnaziální spolužák Blažej Valenta z Lipova a o ročník starší byl druhý Lipovjan – Jura Hudeček „Cibulka“. O něco výš byl Dušan Sedlář – také už na škole

Martinek Hrbáč (vlevo) s Lubošem tercují Majstroví Joženovi Kubíkoví (vpravo), Strážnice 1975

působící jako asistent a rovněž byl nějakými rodovými vazbami napojen na Lipov, ale i na Strážnici. No a pak v té muzice působil Milan Štefan z Hodonína, a jestliže zde nevyjmenujeme úplně všechny, rozhodně nelze opomenout Luboše Severu. Rodem Brňák, ale své srdce spojil prostřednictvím studentské lásky trvale s učitelským rodem velických Klusáků a čile se uměl zapojovat i do organizace Horňáckých slavností. Všechno má svůj čas, a i když se tato muzika po jistou dobu významně uplatnila v brněnském Slovákém krúžku, zaměstnání je rozválo po různých koutech republiky, ba Dušana Sedláře „až za Mistrem Janem Husem“ do Kostnice.

Kuba

Bratrův život pak natrvalo ovlivnil náš více než měsíční zájezd s BROLNem na Kubu (1961). Tam jsem ho seznámil se svým kolegou z brněnské Filozofické fakulty – španělštinářem a francouzštinářem Lubošem Bartošem. Za nějaký čas k němu začal chodit na intenzivní kurzy španělštiny a asi za půl roku „jacha!“ už na svůj první odborný pobyt na tento malý překrásný americký ostrov.

Kdo znal bráchu, věděl, jakým byl obdařen hlasovým fondem. A když něco při těch kurzech španělštiny řekl špatně, neslo se po fakultních zdích: „Jéžíš šmarja, já su“..., a následovaly různé názvy nejen z říše zvířecí. „Koho to tam učíš?“, ptaly se L. Bartoše jeho kolegyně sedící o poschodí níž. „Staršího bráchu Dušana H., ale ten je o půl druha hlavy větší a hlas má jak zvon. Však ho jistě znáte z rádia.“ (Když jsme u toho, tak jako o zpěvákovi o něm nejvíc smysluplného napsal Jan Rokyta.)

O svém několikerém pobytu na Kubě dovedl bratr vyprávět hodiny a hodiny. Sám zde vzpomenu jen to, že Fidel Castro si jednou vyhlédl na odkup nějakého nádherně urostlého a velmi drahého býka a Luboš ho měl přijímat jako veterinář. První, na co se podíval, byla kopyta, a tvrdě odmítl podepsat příjem, k velkému zklamání Castrovu. S Fidelem se však nerozešel, nedal na něho dopustit a tento svůj názor nezměnil Luboš, který nebyl nikdy stranicky organizován, do konce života.

Na Kubě vydal několikrát obsáhlou knihu *Biología de la reproducción bovina* – učebnici o reprodukci skotu. Po jejím – tuším už pátém vydání, jsem se ho ptal: „Lubošu, a co tam s tím

budú ty Kubánci děuat, dyž to furt dokoua vydávájú?“ Odpověděl pohotově a po svém: „Já nevím, prdele si s tím budú vytírat!“ Ale ta kniha se dostala do celé Latinské Ameriky a Luboš také nejezdil jenom na Kubu.

Vysoká škola

Pokud vím, bratr se s nikým ve škole moc nemazlil. Měl své nepřekročitelné požadavky. Znáám z vyprávění jednoho kamaráda zootechnika (o nějaký rok mladšího než byl Luboš), jak k nim svého času zajížděl na praxi se studenty a jak s nimi prováděl vyšetřování březích krav. Nejprve si sám jednu po druhé prohmatával („vyhrnul si rukávy a strčil ruku do krávy“), udělal si poznámky a pak přicházel jeden student za druhým a musel povídat, podat popis a hlavní otázka zpravidla zněla: „Tak co? Jak bys to táhau(a)?“ apod. Občas se prý z jeho úst ozvalo hromové: „Co? To bys sceu(a) to tela zabit?!“ A nezapomněl připojit: „Hňupe!“ – „Vole!“ – „Blbče!“, ba i něco pepřejšího. (Až bylo po všem a zbyl-li čas a také když byla v JZD potřebná ochota, pozval je na skleničku a občas i zazpíval.) Jinak okřídlené bývalo jeho: „Na co máte ty huavy? Enom na šíraky?“ ... Vzpomínali na něho však jeho žáci, což jsem mnohokrát na vlastní uši slyšel, jako na výborného kantora, který uměl.

Ať působil v Brně, nebo po řadu let v zahraničí, nikdy nezapomínal na rodnou hroudu, z níž vzešel, na Horňácko, jeho nářečí a kulturu, zvláště hudební, kterou miloval nade vše!

Rozloučení s Lubošem, který odešel po kratší, ale těžké nemoci, se konalo 5. února 2011 v kostele Československé církve evangelické v Hrubé Vrbce a jeho popel je uložen v hrobě rodičů a prarodičů na tamním hřbitově.

Ať písně žijí dál a dál se zpívají a šíří, tak jako jeho odborný pracovní odkaz!

Dušan Holý

*Prof. PhDr. Dušan Holý, DrSc. (*1933) absolvoval v roce 1956 národopis a hudební vědu na Filozofické fakultě brněnské univerzity. Po krátkém zaměstnání v Československém rozhlasu Brno (zpěvák a odborný poradce BROLNu) přešel v roce 1959 na národopisné pracoviště, na němž vystudoval a kde v Ústavu evropské etnologie Filozofické fakulty Masarykovy univerzity působil na zkrácený úvazek dodnes. V našem časopise jsme mu věnovali ‚Portrét‘ v čísle 2/2003 tohoto časopisu.*

Evropsky chráněné druhy (3)

Čáp bílý (*Ciconia ciconia*)

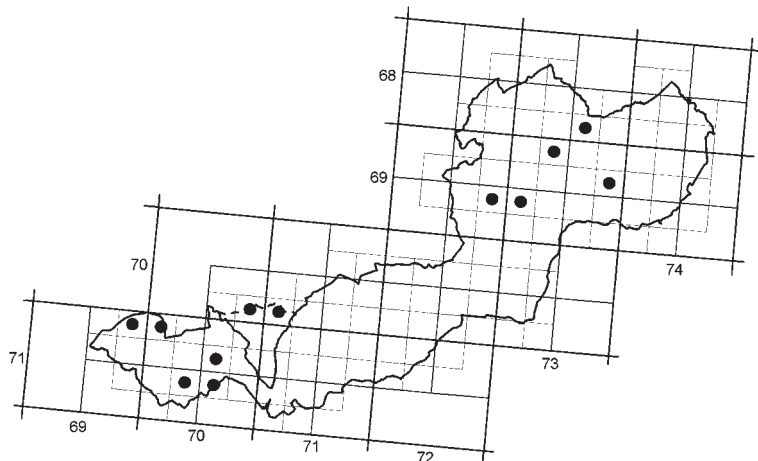
Jeden z našich nejnámějších ptáků hnízdí převážně v blízkosti nebo uvnitř lidských sídel v nížinách a pahorkatinách. Jednotlivá hnízda si staví na stromech, střechách, komínech či stožárech a jsou používána mnoho let. Výjimkou nejsou ani početné hnízdní kolonie v lesích v blízkosti velkých řek.

Evropská populace čápa bílého je tažná. Zimoviště leží od subsaharské Afriky až po jih tohoto kontinentu. Evropští ptáci táhnou na zimoviště buď jihozápadní cestou přes Gibraltar nebo jihovýchodní přes Bospor. Naše populace využívá přede-

vším jihovýchodní trasy přes Bospor a následně podél Nilu. Na hnízdiště přilétají od konce března a opouštějí je do půli srpna.

Jako potrava slouží čápu bílému všichni živočichové, které je schopen ulovit. Nejen žáby, plazi a menší ryby, ale i drobní savci, mláďata ptáků, žížaly či větší hmyz. Jeho oblíbený způsob lovu je sběr potravy při polních pracích jako je orba, žně či senoseč.

V České republice hnízdí čáp bílý na většině území. Přes svoji obecnou známost a požívání ochrany u lidí byl čáp bílý ještě v 19. století na území ČR nepříliš početným druhem. V Evropě se početnost tohoto druhu až do 20. století silně snižovala a v západní Evropě v tomto období místy úplně vymizel. Jeho rozšíření u nás bylo vázáno výhradně na nížiny v rybníčních oblastech Třeboňska, Písecka a jižní Moravy. Od druhé poloviny 20. století začíná nárůst jeho populace jak u nás, tak v západní Evropě a hnízdiště se posunují i do vyšších poloh.

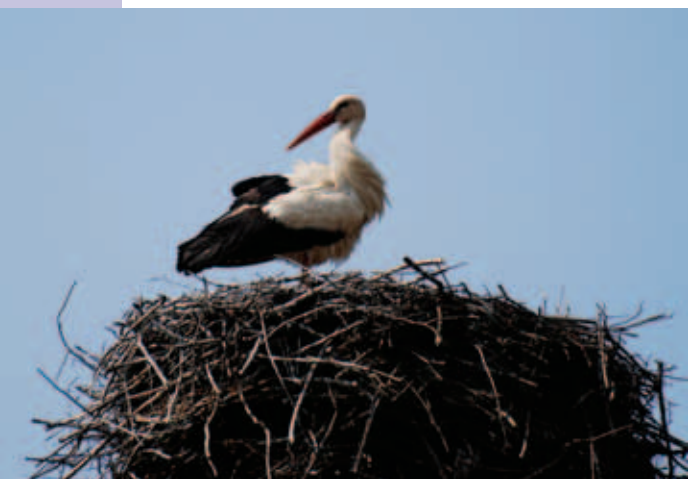
Dřívější úbytky zejména v západní Evropě ale dosud nebyly nahrazeny.

V Bílých Karpatech hnízdí čáp bílý výhradně v blízkosti lidských sídel. Nejdéle obsazované hnízdo (od konce 70. let 20. století) a jediné stromové hnízdo (topol černý) v této oblasti se nachází ve dvoře rodinného domu v Lipově. V současné době čápi dále hnízdí např. v Louce, Strážnici, Nivnici, Bojkovicích, v Hrádku u Slavičina, u Štítné nad Vlárí či ve Vlachovicích. Ještě donedávna obsazovaná hnízdiště v Tvarožné Lhotě, Kněždubu a Javorníku zanikla.

Při sečení luk v Národní přírodní rezervaci Čertoryje je možné se setkat až s desítkami čápů bílých, kteří zde sbírají potravu. Patrně se jedná o jedince, kteří sem zalétávají z hnízdišť v Pomoraví, především z hnízdní kolonie u řeky Moravy v Přírodní rezervaci Oskovec. Vyhledávanou kořistí je zde pro ně zejména početná velká travní kobylka – kobylka zavalitá.

Ochrana čápa bílého spočívá v zachování jeho hnízd a budováním náhradních hnízdních podložek.

Bohumil Jagoš

Stráž přírody CHKO Bílé Karpaty

„Slibuji, že jako stráž přírody budu s největší pečlivostí a svědomitostí plnit povinnosti při kontrole dodržování předpisů o ochraně přírody a krajiny, že budu při výkonu této činnosti dodržovat právní předpisy a nepřekročím oprávnění příslušející strážní přírody.“

Tento slib, který skládá při jmenování každý strážce přírody, jednou větou vyjadřuje poslání, práva a povinnosti strážce přírody zakotvené v zákoně č. 114/1992 Sb., o ochraně přírody a krajiny. Je také třeba zdůraznit, že dobrovolný strážce přírody je ze zákona veřejný činitel a pokud zjistí porušení předpisů na ochranu přírody, musí v rámci svých možností

zasáhnout (např. zjistit totožnost osob, uložit blokovou pokutu, vstupovat na cizí pozemky) a jeho výzvy jsou dotčené osoby povinny uposlechnout.

Strážci CHKO Bílé Karpaty jsou však především lidé, kteří na horské pěšině, v lese, na lukách či turistické stezce vám ochotně poskytnou informace o místní přírodě, zajímavostech, službách v okolí, upozorní na povolené i nepovolené aktivity, nabídnou průvodcovské služby nebo třeba informační leták. Spíše než pokutové bloky mají v batohu mapu, lékárníčku či mobil s číslem záchranného integrovaného systému.

Naším cílem je dovést strážní službu na úroveň našich kolegů strážců (*rangers*)

v zahraničí, a to hlavně na západ o nás, kde nikoho nenapadne neuposlechnout jejich pokynů, hádat se s nimi o svá domnělá práva, což většinou znamená dělat si v rezervaci to, co se jim líbí, či dokonce posílat strážce v lepším případě „do háje“. K tomu je ale zřejmě nutná společenská změna i v jiných aspektech našich životů.

Až tedy potkáte na svých toulkách krásnou krajinou Bílých Karpat muže či ženu s označením CHKO Bílé Karpaty na levém rameni, služebním odznakem na levé části hrudi, který se vám v případě potřeby prokáže služebním průkazem strážce, vězte, že přistupuje ke své práci jako k poslání sloužícímu ku prospěchu naší přírody.

Pavel Dekar

Koncom augusta 2011 vláda Slovenskej republiky schválila návrh aktualizácie národného zoznamu území európskeho významu (ÚEV). Znamená to doplnenie sústavy Natura 2000 o lokality s výskytom biotopov a druhov európskeho významu, ktoré doteraz neboli v národnom zozname dostatočne zastúpené.

Samotnej aktualizácii národného zoznamu ÚEV predchádzalo spracovanie odborného návrhu lokalít a prerokovanie zámeru zaradiť tieto lokality do sústavy Natura 2000 s vlastníkmi a užívateľmi pozemkov. Odborný návrh lokalít spracovala Štátna ochrana prírody SR, ktorá sa požiadavkami Európskej komisie zaoberá od roku 2006. Schválenie Európskou komisiou sa predpokladá v roku 2012.

Biele Karpaty

Niekoľko z doplnených území európskeho významu sa nachádza v ChKO Biele Karpaty. Je ich spolu osem a postupne si všetky predstavíme.

Natura 2000 je názov sústavy chránených území členských krajín Európskej únie. Prostredníctvom nej sú chránené najvzácnejšie a najviac ohrozené druhy rastlín, živočíchov a ich biotopov vyskytujúcich sa na území Európskej únie. Budujú ju členské štáty EÚ nezávisle na národných sústavách a systémoch chránených území. Sústava sa skladá z území chránených podľa dvoch právnych noriem – Smernice o vtácoch a Smernice o biotopoch – ktoré predstavujú jednu z najkomplexnejších právnych noriem na ochranu prírody a biodiverzity nielen v Európe, ale na celom svete.

Biele Karpaty sú domovom viacerých vzácnych druhov a biotopov, ktoré Európskej komisii chýbali v doterajšej sústave Natura. Na bielokarpatských zosuvoch nájdeme napríklad penovcové prameniská s charakteristickými bielymi páperníkmi, ktoré pramenisko prezradia už zďiaľky, ešte predtým, než si zmáčame nohy. Ich vzácnosť v rámci Európskej únie vyjadruje aj zaradenie medzi takzvané prioritné biotopy.

Z ohrozených druhov živočíchov pripisuje Európska komisia veľký význam motýľom, preto väčšina z doplnených území bola vybraná aj vďaka výskytu vzácnych motýľov, ako sú napr. modráčiky rodu *Maculinea*.

V katastri obce Horná Súča sa nachádzajú hneď tri územia európskeho významu z aktualizovaného národného zoznamu. Niet sa čo diviť, Horná Súča zložená z piatich osád, malebne rozložených

v závere Súčanskej doliny, nebola zasiahnutá intenzifikáciou poľnohospodárstva a tradičné formy hospodárenia tam prežívajú dodnes. Umožnili zachovanie lokalít, kde srdce ochránára plesá.

Lipníkovské (SKU-EV0778)

Ide o rozsiahly komplex jednodokonných lúk a bývalých pasienkov na zosuvoch s výmerou 79,73 ha, ktorý leží severne od osady Vlčí Vrch. Jednotlivé trávnaté plochy sú ohraničené stromovo-krovitými mezzami, nazývanými hate, ktoré pri pohľade zhora vytvárajú kazetovú štruktúru. Vďaka neprístupnosti bolo v minulosti uchránené pred rekultiváciami. Nachádza sa tu veľká populácia krvavca lekárskeho (*krvavec toten*), ktorý je živnou rastlinou modráčika krvavcového (*modrásek očkovaný*) a bahnickového (*bahenní*). Pre zachovanie je potrebné pravidelné kosenie v nesko-roletných termínoch, aby neboli zničené kvety krvavca s húsenicami motýľov.

Mituchovské (SKUEV0579)

Tento unikátny penovcový močiar, lemovaný lúčnymi spoločenstvami svýskytom vstavačovitých rastlín, sa nachádza neďaleko usadlosti U Mituchov. Možno tu obdivovať orchidey napr. kruštík močiarny alebo vstavačovec májový, bohatá je populácia páperníka (*suchopýru*), na koreňoch ktorého prežíva vzácny reliktný druh mäkkýša pimprlík bruškatý (*vrkoč bažinný*). Práve tento drobučký ulitník, ktorého schránka meria iba 2,5 mm, patrí medzi prioritné druhy európskeho významu. V celej Európe je veľmi vzácný.

Stehlíkovské (SKU-EV0588)

Takmer desať hektárov kvetnatých lúk je útočiskom mnohých druhov orchideí, vyskytuje sa tu i vzácný horček žltkastý. Súčasťou územia je aj drobné penovcové

Zltáčik zanoväťový - jeden z najvzácnejších bielokarpatských motýľov

pramenisko. Okrem orchideí sú ozdobou tohto územia viaceré motýle. Ako inak, opäť druhy európskeho významu: žltáčik zanoväťový (*žltásek barvoměnný*), modráčik krvavcový, modráčik bahnickový, spriadač kostihojový (*přástevník kostivalový*). Populácie vzácnych motýľov vyžadujú špecifické termíny kosenia alebo pastvy, v prípade nevhodného obhospodarovania môžu zaniknúť.

O prírodných hodnotách spomenutých území v katastri Hornej Súče informujú návštevníkov aj tabule pri novovybudovanej cyklotrase. Cyklotrasa prechádza všetkými hornosúčanskými kopanicami Dúbrava, Závrská, Vlčí Vrch, Trnávka, Krásny Dub, dá sa ňou dostať aj do susediacich českých obcí. Z Trnávky vedie trasa cez hranice do Šanova a z Vlčieho Vrchu do Žitkovej.

Katarína Rajcová

Dobrovoľníci o. z. Pre Prírodu pri čistení lokality Mituchovské v Hornej Súči

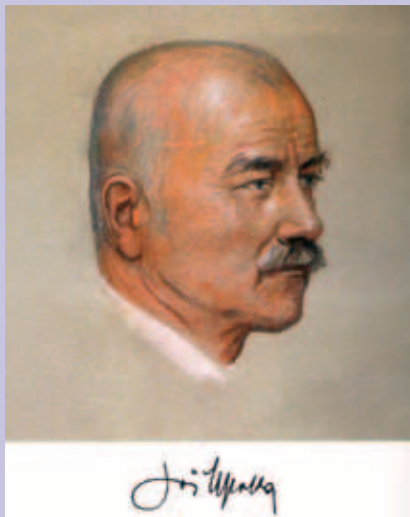

Na pouti (1907)

Joža Uprka

Joža Uprka 2011

- Kalendář 2011 *Oživení Uprkových obrazů* s dvanácti obrazy Joži Uprky a jejich „oživenými“ podobami.
- Uprkovo národopisné slavnosti, Hroznová Lhota 13. srpna.
- Odhalení desku Jožovi Uprkovi autora Otmara Olivy v kapli Sv. Antonínku u Blatnice, 28. srpna.
- Uprkův den – odhalení busty Joži Uprky, otevření Uprkovo naučné stezky, slavnostní pořad *Písničky z malířovy palety*, Hroznová Lhota 22. října.
- Koncert *Se štětcem po krajině*, Kněždub, 1. října.
- Výstava obrazů Joža Uprka v Galerii výtvarného umění, Hodonín 25. května – 28. srpna.
- Souborná výstavu obrazů Joži Uprky *Evropan slováckého venkova* ve Valdštejnské jízdárně v Praze 23. září 2011 – 22 ledna 2012.
- Výstavy Joža Uprka – výběr z díla, Obecní galerie Hroznová Lhota od 14. října.
- Galerie Joži Uprky, správní budova Železáren, Kollárova 1229, Veselí nad Moravou. Sbírka uměleckých děl nejen Joži Uprky. Otevírací doba: po–pá 9–17 hod., so 10–17 hod.
- Rodný dům bratrů Uprkových, Kněždub, otevřený pro veřejnost od roku 2005. Interiér se stálou expozicí tvorby bratrů Joži a Franty Uprkových. V zimní sezóně otevřeno na objednávku.

Letos uplynulo 150 let od narození Joži Uprky, malíře z Kněždubu, který se svými obrazy slavnosti, zvyků, obřadů i každodenního života zdejšího lidu proslavil nejen u nás, ale i jinde v Evropě a

v zámoří. Jeho výročí se celý rok připomíná – knihami, kalendáři, výstavami a v Kněždubě a Hroznové Lhotě, kde v roce 1940 zemřel, i oslavami.

Uprkův život byl pestrý, avšak ne vždy lehký. Joža své malířské nadání zdědil

po otci Janu Uprkovi, který jako samouk maloval jen ve volných chvílích. Jeho manželka Eva roz. Machálková této zábavě příliš nepřála a nerada viděla, že mužova záliba přechází na syna. Když někdy za ním posílávala do Strážnice, kde Joža studoval na gymnáziu, jeho mladší sestru Bětu s prádlem a jídlem, dokonce jí přikazovala: „A uvidíš-li tam u něho zas něco načmáraného, šhecko mu to roztrhaj a spal!“

Olomouc, Praha, Mnichov

V první třídě strážnického gymnázia jej hluboce zasáhla smrt otce (měl 36 let), vždyť byl to on, kdo si přál, aby studoval, aby byl profesionálním malířem a ne takovým samoukem, jakým byl sám. Výhled do budoucnosti se mu zakalil.

Po absolvování kvarty Joža přešel na gymnázium do Olomouce, kde v tamní čítárně potkal dobrovolníka Jindřicha Bubeníčka. Tento žák pražské akademie výtvarných umění si všiml Uprkova talentu a způsobil jeho odchod na akademii do Prahy. Joža přijímací zkoušku vykonal a tak v roce 1881 odjel studovat do Prahy – pouze s deseti zlatými. Finančně to zvládl. Profesor František Čermák se postaral o to, aby dostal větší stipendium a aby si mohl vydělávat portréty. Po sporech o uměleckých směrech o tři roky později odcestoval do Mnichova, kde už studovali další mladí čeští malíři.

Tam čekal Uprku život mnohem svobodnější než v Praze a po rozdělení majetku byl Joža i trochu bohatší. Pořád však duševně žil se svým rodným krajem: ve svém malém pokoji maloval samá slovácká děvčata, šohaje a staříky či stařenky. Jasně mu v Mnichově nešlo o to, co bude malovat, ale o to, aby se dokonale naučil technice, malířskému řemeslu a modernímu způsobu. Směr si už zvolil: malovat domov, po kterém v zahraničí nepřestával toužit. Jakmile na jaře sehnal peníze na cestu, odjel domů.

Slovácko

V Kněždubě o prázdninách bydlel s matkou a pomáhal na poli, na loukách i doma, ale jakmile ho nebylo třeba, chodil po okolí, nejen v jižní části Bílých Karpat, ale i do Hradiště, Kyjova a Lanžhota. Všude se díval a skicoval, a tak začaly zrát i plány budoucích témat.

Poté, co mu v r. 1887 umřela matka a už nebyl vázán, putoval z místa na místo, až nakonec zakotvil v Hroznové Lhotě. Styky s okolními intelektuály udržoval například ve spolku založeném Otakarem Bystřinou, zvaném Suchovská republika.

Jeho práce mu tehdy ještě nepřinesly velké uznání – nenašel se jediný výtvarný kritik, který by Uprkovi porozuměl, a tak měl

Uprka potíže si na sebe vydělat. Měl kolem sebe však okruh přátel-obdivovatelů, kteří mu pomáhali sehnat zakázky, především na náboženské malby v kostelech, v Blatnici a Strážnici, později i jinde.

Na podzim 1892 zajel do Paříže za posledním studiem, odkud se o tři roky později vrátil přes Londýn, Holandsko a Mnichov. V pařížském období získal Uprka konečně první úspěchy: v roce 1894 se se svým obrazem Pouť u svatého Antonínka zúčastnil pařížského Salónu francouzských umělců a získal tam za něj ocenění *Mention honorable* a díky tomu se stal známým i v zahraničí (jeho druhá verze Pouti u sv. Antonínka (1894) dostala zlatou medaili České akademie věd a umění). Velké zklamání naopak přinesl následující rok, kdy byl vyzván k instalaci národopisného panoramatu na Národopisné výstavě v Praze. Nakonec k tomu nedošlo a Uprka byl tak raněn, že spálil všechny studie a náčrtky.

Slovácké kroje

Naštěstí se z této rány brzo vzpamatoval a v sedmiletí 1895–1902 vytvořil řadu děl, ve kterých charakterizoval svůj rodný kraj a jeho lid a která patří k vrcholům jeho životního díla. Jedním z nejslavnějších z této doby je bezesporu Jízda králů (1897). V roce 1899 se také oženil s lidovou malířkou Anežkou Králíkovou ze Svatobořic.

Po tomto jakoby impresionistickém období malíř přešel k dekorativnímu stylu, ale tematiku neměnil. Pokračoval v zachy-

cování lidí na poutích, v kostele atd., ale i nekrojovaných postav v každodenních situacích.

Uprka kriticky sledoval vývoj slováckých krojů, věděl, co je staré a krásné, co nové a banální. Typůvodní chtěl namalovat co věrohodněji se záměrem je uchovat. Když však viděl, jak se kroj kazí dále a že tomu nelze zabránit, roku 1924 se z Hroznové Lhoty odstěhoval na Slovensko, do Klobušic u lavy. Tam se postupně seznámil s lidem a dal se do práce s novou chutí.

V roce 1937 se vrátil do Hroznové Lhoty, kde v lednu 1940 zemřel. Pohřben je vedle svého mladšího bratra, sochaře Františka a svého někdejšího žáka Antoše Frolky na tzv. „Slováckém Slavíně“

(hřbitově u místního kostela) v rodném Kněždubě.

Jožovi Uprkovi patří náš velký dík zato, že včas zachytil a profesionálně vyobrazil moravské Slováky, jak se dříve oblékali, jak vypadali či jaké pouti, procesí, jízdy králů, svatby, pohřby, náboženské slavnosti, hody a jarmarky pořádali. Především nám však nechal velké bohatství neopakovatelných obrazů světového formátu, kterými významně obohatil naši národní kulturu. A nejen ji...

Jan W. Jongepier

Zdroj: Š. Jež – Joža Uprka, k pátému výročí umělcovy smrti (Sfinx Praha, 1944)

Ženy z Hroznové Lhoty (Z kostela) (1909)

RECENZE

J. Pajer – Joža Uprka. Reprodukované maliřské dílo. – Nakladatelství Etnos, Strážnice, 2010

Nedávno se mi kamarádka zmínila o současné výstavě Joži Uprky ve Valdštejnském paláci. „Doslova jsem cítila, jak se horký vzduch tetelí nad polem...“ napsala. V tu chvíli jsem

si uvědomila, že u výtvarného díla žádná knížka, ani sebelepší, nemůže nahradit zážitek z pohledu na originál obrazu.

Ostatně myslím, že publikace věnovaná dílu Joži Uprky od Jiřího Pajera se o to ani nesnaží. Jejím cílem je souhrnně

představit malířovo dílo – a nalákat jej tak k návštěvě galerie. Na 156 barevných ilustracích autor dokumentuje dílo Joži Uprky tak, jak bylo zachyceno na dobových reprodukcích, pohlednicích, v odborné literatuře a v několika soukromých sbírkách. Ilustrace jsou tematicky členěny do sekcí, odpovídajících etnografické praxi. Pokud si tedy čtenář chce udělat představu, jak se malířovo dílo vyvíjelo v průběhu času, musí listovat publikací sem a tam, což ale jen zvyšuje požitek, jenž dopřává svému oku.

V knize nechybí ani stručný životopis Joži Uprky v češtině a angličtině a závěrečná poznámka, objasňující zdroje ilustrací. Dobové fotografie malířovy rodiny i vily dokreslují její dokumentární charakter, a vložený výtisk Slováckého triptychu z r. 1901 je odměnou navíc každému, kdo si knížku koupí.

Nakladatelství Etnos ve Strážnici a tiskárna Lelka v Dolních Bojanovicích odvedly vynikající práci, kniha je velmi kvalitně vytištěna na pevném křídovém papíře a střízlivá grafická úprava vytváří důstojné pozadí, na němž malířovy práce nádherně vynikají.

Snad jen závěrečné stránky, propagující sponzory a galerie, poněkud narušují grafickou čistotu a eleganci celé publikace, jsou ale nejspíš nutným zlem v době, kdy kulturní aktivity nemají právě na různých ustláno.

Tato kniha by neměla chybět v knihovně těch, jež se zajímají o české výtvarné umění, ale stejně tak může být i hezkým dárkem pro milovníky folkloru a zájemce o etnografii. Úspěšně přispívá k uchování rozsáhlého díla jednoho z prvních impresionistů v zemích koruny České.

Jana Hajduchová

Pestrý svět ryzců

Když houbař řekne slovo ryzec, nejspíše má na mysli houby s oranžovým ‚mlékem‘, které rostou pod jehličnany a výborně se hodí k nakládání. U nás však rostou desítky dalších druhů, které stojí za pozornost. Nejen že hýří různými výraznými barvami, ale jsou to i houby vybiravé, co se týká stanoviště, a některé jsou vzácné či ohrožené.

Ryzec smrkový

Ryzec pepřný

Ryzec pravý

Ryzec lososový

Rozeznávání ryzců od ostatních hub (hlavně od holubinek) je i pro největšího amatéra celkem lehké. Jako jediné mezi lupenatými houbami mají unikátní vlastnost, a to, že ‚mléčí‘, tj. při zranění vylučují šťávu – přesněji řečeno latex. Nejlépe se tato skutečnost zjišťuje na lupenech na spodku klobouku, z kterých tato látka po jemném dotyku kape. Mléko může být bílé, různě barevné nebo vodnaté a teče mírně nebo vydatně, vše záleží na druhu. Charakteristika mléka je proto důležitým znakem při určování ryzců.

Bílé ryzce

Dalšími znaky, které mohou pomáhat při správném zjištění druhu, jsou vůně a chuť. Také by se při nalezení ryzce mělo zjistit, u kterých stromů rostou. Ryzce tvoří totiž symbiózu s dřevinami (tzv. mykorhizu) a některé se váží k určitým druhům stromů. Podle toho také nesou své jméno: ryzec dubový, osikový, smrkový, ...

Další, například některé velké bílé ryzce, se napojují na jakýkoliv strom. Nejčastěji se v našich lesích jedná o **ryzec pepřný** (*Lactarius piperatus*) a **ryzec plstnatý** (*L. vellereus*). Oba vylučují mléko bílé, ale první jmenovaný ho má ostře pálivé, zatímco druhý má mléko mírné chuti. Ale pozor, existuje ještě příbuzný ryzec plstnatého, **ryzec Bertillonův** (*L. bertillonii*), který chutná podobně pálivě jako ryzec pepřný. Rozdíl mezi oběma spočívá v uspořádání lupenů. Ty jsou velmi husté u ryzce pepřného, zatímco ryzec plstnatý a Bertillonův mají lupeny poměrně řídké.

Existuje ještě pár dalších podobných druhů, stejně jako

bílé holubinky podobného typu, ale jimi se zde dále zabývat nebudeme.

Oranžové mléko

Ani skupinu, do níž patří jedlý ryzec pravý, nerozebereme úplně do detailu. Zajímavá v této skupině je návaznost jednotlivých druhů na určité jehličnaté stromy. **Ryzec pravý** (*L. deliciosus*) roste výhradně pod borovicemi, **ryzec smrkový** (*L. deterrimus*) pochopitelně pod smrky. Avšak existuje i **ryzec lososový** (*L. salmonicolor*), který lze vzácně najít pod jedlemi. Pod borovicemi roste i jeden vzácný druh, **ryzec krvomléčný** (*L. sanguifluus*), který je k nalezení v okolí Velké nad Veličkou a mimo to jen několika dalších místech v republice.

Samotné plodnice těchto druhů se liší především barvou a reakcí mléka, méně zřetelně barvou klobouku a třeně (stopky), které mívají oranžové a červené, později i zelené odstíny. Zatímco mléko ryzce pravého a lososového zůstane mrkvově oranžové, vnitřek ryzce smrkového po rozříznutí postupně mění barvu na vínově červenou. Ryzec krvomléčný má mléko červené od začátku. Pokud by někdo našel tento druh daleko od Velké, měl by to nahlásit autorovi tohoto příspěvku nebo na houbařské poradně Moravského zemského muzea v Brně, protože jedná se o kriticky ohrožený druh.

Oranžové či hnědé

Nepříliš jednoduché k rozeznání jsou ryzce s oranžovými až oranžovohnědými klobouky a bílým mlékem. Je jich hodně a rozdíly v mléku spočívají pouze v mírné nebo pálivé chuti či vodnatosti a vydatnosti. Pět z nich zde představíme.

Ryzec syrovinka (*L. volemus*) či kravka je díky svému uplatnění v kuchyni vyhledávanou houbou, ale v současné době je poměrně vzácný. U nás roste především v listnatých lesích. Vyznačuje se pěkně oranžovou barvou plodnic, ale po

Ryzec syrovinka

Ryzec modřínový

otlučení se tvoří tmavohnědé skvrny, což platí i pro lupeny. Dalším znakem syrovinky je, že vydatně mléčí a často má rozpraskaný klobouk. Mléko má samozřejmě mírnou chuť, jinak by nebyla dobře jedlá.

Výrazně oranžový je také **ryzec modřínový** (*L. porninsis*), jehož mléko je zpočátku mírné, ale po chvíli mění svou chuť na pálivé. Mléko netvoří skvrny a jeho plodnice najdeme vždy v blízkosti modřínů. V Bílých Karpatech není příliš hojný.

Běžně kolem dubů rostoucí **ryzec dubový** (*L. quietus*) naopak téměř nebo zcela postrádá oranžovou barvu, celá plodnice je hnědavá. Mléko je bílé nebo spíše krémové, jeho chuť mírná nebo nahořklá. Především po rozříznutí vykazuje ryzec dubový charakteristickou vůni, která se popisuje jako ‚po plošticích‘ nebo ‚po opraném prostěradle‘. Přes tyto vlastnosti je tento ryzec považován za jedlý.

Poněkud podobně vypadá **ryzec zlatomléčný** (*L. chrysorrhoeus*), který také upřednostňuje duby, podívejme se však na jeho mléko. Jak se na lupenech objeví, je bílé, ale rychle mění barvu na sivožlutou, jak jeho jméno již naznačuje. Liší se od ryzce dubového také pálivou chutí.

Všechny předešlé houby jsou středně velké, tj. mají klobouky většinou do 8 cm v průměru. **Ryzec krátkonohý** (*L.*

acerrimus) má sice poměrně krátký třeň, ale klobouky mohou mít průměr až do 20 cm. Pokud má ryzec takového typu navíc oranžovohnědý až okrový klobouk a trochu zmateně uspořádané, propojené lupeny, určení je jednoznačné. K tomu je bílé mléko tak pálivé, že i malou kapkou si téměř spálíte jazyk! Přestože se v České republice jedná o méně běžný druh, v Bílých Karpatech je zaznamenán roztroušeně po celém území, většinou na lesních okrajích v blízkosti dubů nebo habrů.

Bříza

Jedním z nejoblíbenějších stromů, se kterými houby u nás tvoří mykorrhizu, je bříza. Zryzců pod ní najdeme nejčastěji téměř převáž-

ně bílý **ryzec pýřitý** (*L. pubescens*), který se od všech předešlých liší plstnatým okrajem klobouku. Příbuzný **ryzec kravský** (*L. torminosus*) s růžovými barvami je v Bílých Karpatech vzácnější. Oba mají pálivé mléko, nehodí se tedy ke konzumaci.

Třetím společníkem břízy, který lze u nás roztroušeně najít, je **ryzec vonný** (*L. glyciosmus*). Je to drobná houba srůžovošedou barvou a má jednu typickou vlastnost: voní totiž po kokosu. V Evropě roste i několik dalších ryzců vázaných na břízy, v Bílých Karpatech se s nimi setkáme však zřídka.

Fialové mléko

Kromě bílých, žlutých, oranžových a červených barev objevují se u mléka ryzců i růžové až fialové barvy. V této skupině panuje ale zmatek, co se týká vymezení jednotlivých podobných druhů. Najdete-li na okrajích listnatých lesů nebo dokonce na louce středně velký ryzec s fialovošedým kloboukem, jehož dužnina po rozříznutí pod vlivem vyloučeného mléka postupně mění barvu na fialovou, jedná se zřejmě o **ryzec citlivý** (*L. luridus*). Celkově je to houba poměrně vzácná, ale v jižní části bělokarpatského pohoří je zaznamenávána pravidelně.

Mykologové mají rovněž problémy se skupinou ryzců, jejichž mléko mění barvu z bílé na růžovou až červenou. Jedná se o asi sedm druhů, které se nepatrně liší v rychlosti reakce mléka na vzduchu a zbarvení plodnic. V Bílých Karpatech se pravděpodobně nejčastěji vyskytuje **ryzec křídlatovýtrusý** (*L. pterosporus*), ale u Suchova je potvrzen i výskyt **ryzce ostrého** (*L. acris*), u Nedašova roste **ryzec sazavý** (*L. fuliginosus*), na Javořině byl zaznamenán **ryzec Romagnesiiho** (*L. romagnesii*). Všechny tyto druhy rostou pod listnatými stromy.

Do říše ryzců patří ještě alespoň jednou tolik druhů, než jsme tu mohli představit, lze je najít popsané a zobrazené v dobrých tuzemských atlasech. Na těchto stránkách jsem uvedl pouze ty nejzajímavější a v našem regionu nejběžnější.

Jan W. Jongepier

Ryzec dubový

Ryzec pýřitý

Ryzec citlivý

Památné lípy

Lípa u Šamáků, Vyškovec

Stromy provází lidstvo od jeho samých počátků, člověk na nich nalézal úkryt i potravu, bez dřeva by neměl oheň ani zbraně k lovu zvíře. Vlastnosti jednotlivých druhů předurčovaly nejen jejich praktické využití, ale i kulturní a mytickou symboliku, která v různých obměnách a náznamech přetrvala až do dnešních dnů.

V malebné krajině Bílých Karpat nalezneme na řadě míst stromy, které pro svou krásu, věk či historické souvislosti jsou právem chráněny jako památné, ovšem spousta dalších si zaslouží náš zájem a péči i bez posvěcení úřadů.

Lipová, Lipina

Mezi nejrozšířenější okrasné stromy ve volné krajině a v blízkosti lidských sídel patří bezesporu lípy, a to naše dva původní druhy, kterými jsou lípa malolistá nebo též srdčitá (*Tilia cordata*) a lípa velkolistá (*T. platyphyllos*).

Jejich jméno se objevuje i v řadě místních pojmenování, například nedaleko Slavičína leží obec Lipová a u Valašských Klobouků v části Lipina dokonce mají i svou památnou Lípu Jarušku.

V mnoha obcích tyto stromy najdeme v jejich centru, jako památná je chráněna například Lípa v Šanově nebo v Javorníku nad Veličkou jsou to Lípy u Hrubého potoka.

Lípy byly často vysazovány v těsné blízkosti venkovských usedlostí, které chránily před přímým úderem blesku, a v jejich stínu odpočívali lidé potěžené prací, jelikož se tradovalo, že vyzařují pozitivní energii. U domků roztroušených po kop-

cích v obci Vyškovec můžeme obdivovat takto vysazenou Mandincovu lípu nebo Lípu u Šamáků, oba tyto stromy mají obvod kmene přes pět metrů a jsou pěknou dominantou svému okolí.

Proti zlu

Lidé také věřili v ochranný vliv těchto stromů před zlými duchy a kouzly, proto byly lípy vysazovány na místech různých neštěstí, v okolí hřbitovů nebo u cest a zejména na jejich rozcestích, neboť právě zde byli jimi poutníci ohroženi nejvíce.

U cesty mezi Slavičínem a Pitínem roste Lípa u Kolelače, v již zmiňované obci Vyškovec u bývalé újezdové cesty stojí Rapantova lípa a nedaleko Petrova nalezneme Lípu u Tatarské cesty. Areál hřbitova v Nové Lhotě krásí Novolhotská lípa, tři památné Kněždubské lípy poskytují stín návštěvníkům hřbitova v Kněždubě.

Věk

Stáří stromů lze odhadovat jen velmi těžce, protože rychlost jejich růstu je závislá nejen na druhu dřeviny, ale i na místních podmínkách, jako je dostatek vláhy

nebo živin. Jedinou výjimkou jsou obvykle stromy doprovázející sakrální nebo jiné stavby, u kterých je znám rok výstavby nebo opravy.

Takto známe stáří třech Lip u kostela ve Valašských Kloboukách, neboť podle dobových záznamů byly u tohoto kostela Nalezení sv. Kříže vysazeny v roce 1806. Přestože jsou tedy pravděpodobně stejně staré, obvody jejich kmenů se liší – stromy mají ve výšce 120 cm nad zemí 210, 240 a 290 cm. V obci Strání v místě zvaném v Uhliskách postavil roku 1816 sedlák Jan Popelka kapli Panny Marie Bolestné a vysadil u ní dvě lípy, které nyní měří v obvodu 350 a 370 cm.

Lípy jsou stromy dlouhověké a jako takové byly a stále jsou svědky mnoha událostí. Třeba Lípa v Ohrádce rostoucí nedaleko kořenové čistírny v Hostětíně zažila nejednu slavnou chvíli v této obci, z nichž mezi ty poslední se řadí návštěva člena britské královské rodiny prince Charlese.

Magdaléna Šnajdarová Zlín

*Mgr. Magdaléna Šnajdarová (*1978) vystudovala obor Ochrana a tvorba krajiny na Ostravské univerzitě. Do mateřské dovolené pracovala na Oddělení ochrany přírody Krajského úřadu Zlínského kraje. Je spoluautorkou publikace Památné stromy Zlínského kraje (2010).*

Lípa u boží muky, Rokytnice u Slavičína

Povojnový pristáhovalec

vyliahnú nevzhľadné holé mláďatá, ktoré rodičia krmia zhruba 20 dní a ešte aj mimo hniezda ich prikrmujú 2–3 týždne. Potom sa potomstvo osamostatní. Predčasné vylietenie z hniezda, dobre známe aj u mnohých iných vtákov, má u hrdličiek v našich sídlach často zlý koniec – stávajú sa ľahkou korisťou domácich mačiek. Podľa počasia v tom – ktorom roku u nás hniezdi hrdlička záhradná viackrát (až 4 x), často ešte aj koncom septembra, ba výnimočne i v októbri.

Poľovná zver

Početnosť tohto druhu sa v ostatných rokoch oproti počiatočnému boomu mierne znížila, čo súvisí pravdepodobne s prirodzenými výkyvmi, ale aj so zmenami v obhospodarovaní našej krajiny po roku 1989. Preto si myslím, že zaradenie hrdličky záhradnej medzi poľovnú zver je prežitkom minulosti (loví ju možno od 1. augusta do 31. decembra). Nakoniec aj prax ukazuje, že poľovníci tento druh nestrieľajú, len výnimočne sa tak môže stať vtedy, keď sa hrdličky pripletú do krdla holubov hrivnákov.

Vzhľadom na veľkú prispôboivosť hrdličky záhradnej sa dá predpokladať, že tento nedávny privandrovalec zostane v Bielych Karpatoch i širšom regióne aj naďalej bežným vtáčim druhom, ktorý svojim typickým hrkútaním či cukrovaním bude oživovať nielen väčšie dediny, ale často aj menšie, od civilizácie vzdialené kopanice.

**Jozef Májsky
Nemšová**

*Jozef Májsky (*1954) pracuje od r. 1980 ako zoológ v Štátnej ochrane prírody SR, od r. 2000 na Správe CHKO Biele Karpaty. Tiež je zakladajúcim členom o.z. Pre prírodu v Trenčíne, ktoré sa spolupodieľa na ochrane prírody a krajiny stredného Považia.*

Dnes, zrejme aj v súvislosti s globálnym otepľovaním, pozorujeme šírenie samných druhov živočíchov z juhu na sever, resp. z nížín do vyšších polôh. Napríklad u nás ešte donedávna pomerne vzácna modlivka zelená (*kudlanka nábožná*) sa stala úplne bežným druhom na väčšine suchších lúk a pasienkov aj v stredných polohách. Platí to aj v prípade Bielych Karpát, kde sme ju zaznamenali už aj na Veľkom Lopeníku, ktorému do tisíc metrovej nadmorskej výšky chýba necelých sto metrov.

Podobné je to aj pri mnohých ďalších druhoch fauny. Treba ale objektívne povedať, že nejde o nový jav a poznáme viacero druhov živočíchov, ktoré sa nám pomerne rýchlo rozšírili v nedávnej minulosti. Išlo jednak o druhy nepôvodné, umelo introdukované do našich končín, napríklad severoamerickú ondatru pižmovú, ale aj o druhy, ktoré obsadili naše územie bez ľudskej „pomoci“.

Hrdličky

Druhá alternatíva platí napríklad aj v prípade celkom bežného vtáčieho druhu – hrdličky záhradnej. Popisovať tohto všeobecne známeho operenca snáď ani nie je potrebné. Popolavosivého holubovitého vtáka s typickým čiernym pásikom na krku poznajú už aj školáci, nakoľko ide o druh bežne žijúci v našich sídlach – obciach i mestách. Pritom naši dedovia či pradedovia poznali len oveľa plachšiu, vzhľadom dosť podobnú hrdličku poľnú. Podľa básnika K. H. Máchu ak pred sto rokmi „hrdliččin zval ku lásce hlas“, tak mohlo ísť len o tento druh, nakoľko hrdlička záhradná sa k nám začala šíriť z Balkánu až začiatkom 20. storočia.

Ako naznačuje odborná literatúra (mapka), tak do Bielych Karpát postupne prenikal tento druh až po 2. svetovej vojne cez údolie Váhu i Moravy. Obsadenie nového priestoru bolo veľmi rýchle, čo zrejme súviselo s tým, že hrdlička záhradná začala hniezdiť predovšetkým v blízkosti

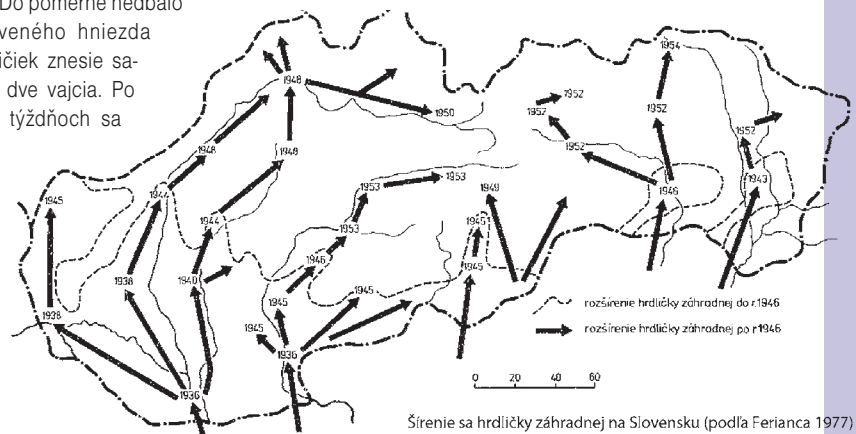
ľudských obydlií – v záhradách, sadoch, parkoch, stromoradiach, na cintorínoch a postupne aj priamo v intenzívne urbanizovanej krajine – na čínžiakoch, výrobných halách, v poľnohospodárskych objektoch a pod.

Na rozdiel od sťahovavej hrdličky poľnej si tento na človeka viazaný (synantropný) druh dokáže nájsť dostatok potravy v okolí ľudských sídiel nielen v lete, ale aj v zimnom období, preto nemusí odlietať do južných krajín. Hlavne počas krutých zím vyhľadáva tento prevažne znožravý vták areály poľnohospodárskych podnikov, sýpk a podobné podniky, kde neraz môžeme pozorovať aj päťstokusové krdle. Pravidelne sa objavuje aj na väčších krmidlách pre spevavé vtáctvo.

Párovanie

S príchodom jari pomerne nenápadné hrdličky záhradné vytvárajú páry a môžeme u nich pozorovať typické tokanie. Samce silnými údermi krídel vyletujú asi pod uhlom 60° do výšky 45–50 m a oblúkom, čiastočne bez pohybu krídel, sa vracajú späť, pričom hlasno hrkútajú, prípadne útočia na ostatné samce.

Hniezdo si hrdličky najradšej stavajú na hrubých konároch stromov – listnatých aj ihličnatých, zriedkavejšie na rôznych budovách či technických zariadeniach (stípy a pod.). Do pomerne neďbalo postaveného hniezda z vetvičiek znesie samička dve vajcia. Po dvoch týždňoch sa

Šírenie sa hrdličky záhradnej na Slovensku (podľa Ferianca 1977)

Pozvánka na koniec sveta

Na hrebeni Bielych Karpát, hlboko v horách, priamo v lone prírody usporiadali tento rok slovenská obec Chocholná-Velčice a moravská obec Vyškovec v spolupráci s furmanmi spoločné stretnutie pod názvom Furmanská paráda Kykula-Vyškovec 2011.

žiadny iný dom. Od školy viedli tri cesty do troch dolín – Bošáckej, Drietomskej a Chocholnianskej.

Svoje pocity však majster Satinský nežiadal brať príliš vážne. Pripúšťal, že je to možno naopak: že tam, kde cítil koniec sveta, je práve jeho začiatok...

K usporiadaniu moderovaných

pretekov furmanských záprahov v bezprostrednej blízkosti štátnej hranice, na vrchole hlavného hrebeňa Bielych Karpát, viedla organizátorov snaha ukázať širokej verejnosti, že tu nie je koniec sveta, ale že tu žili a žijú poctiví a pracovití ľudia. Záujmom oboch obcí je tiež nadviazať na stáročiami overenú spoluprácu obyvateľov kopaníc

z oboch strán hranice. A cieľom bolo i priviesť na Kykulu a Vyškovec tých, ktorí na týchto miestach ešte nikdy neboli, ale i poskytnúť príležitosť vrátiť sa na miesta svojej mladosti tým, ktorých odvíala z kopaníc snaha prežiť ľahší život než ten na kopaniciach.

Atmosféra

V úvode stretnutia sa na slávnostnom nástupe súťažiacich záprahov na kolbisku prihovorili k zhromaždeným miestni starostovia, Ing. Ľubomír Škriečka (Chocholná-Velčice, SR) a Bohumil Hodulík (Vyškovec, ČR). Potom už patrilo kolbisko súťažiacim furmanom a ich záprahom. Popri súťaži predstavili spevácke skupiny z Vyškova i Studi-

enka z Chocholnej-Velčíc návštevníkom miestny folklór. A v malom informačnom stánku organizátori vďaka materiálom zo Správy CHKO Biele Karpaty ponúkli návštevníkom podujatia množstvo informácií o okolitej prírode. Prestávku medzi jednotlivými súťažami vyplnili ukázkami výcviku jazdeckých westernových koní členovia ZO SZCH Chocholná-Velčice II.

Vidieť najkrajšie páry ťažných koní plniť naučené pokyny svojho kočiša bolo iste zážitkom pre každého návštevníka podujatia. Forma súťaže mu dodala dynamiku a napätie, prostredie okolitej prírody zasa tú pravú tradičnú atmosféru. Človek, kôň a príroda našich kopaníc je to správne spojenie.

Súťaž

Rodina Matejíkovcov a Vilo Hodulík spolu s pracovníkmi Obecného úradu Chocholná-Velčice pripravili pre súťažiacich náročnú, ale korektnú trať, ktorá preverila všetkých zúčastnených až tak, že hneď po prvej súťaži sa vzdali dvaja furmani. Kompletnú trojkoľovú súťaž ukončilo dvanásť párov. Druhá súťaž, tzv. „začelovanie“ najmä vďaka sklonu celej trate, kládla na furmanov zvýšené nároky. Ťažký ťah mal niekoľko favoritov. O vyrovnanosti prvých troch súťažiacich svedčia minimálne rozdiely. Výkony sa vtesnali do päťdesiatich centimetrov. Celkovým víťazom Furmanskej parády Kykula-Vyškovec 2011 sa stal Daniel Gnida vďaka lepšiemu výsledku v ťažkom ťahu pred Jozefom Halásom, ktorý dosiahol rovnaký počet bodov. Skončil však horšie

Furmanské preteky organizujú miestni furmani každoročne od roku 2006. V tomto roku sa preteky však konali na novom mieste: v sedle Kykula pri starej škole v katastri obce Chocholná-Velčice v blízkosti hranice SR-ČR.

Akcia bola financovaná dotáciou z Programu cezhraničnej spolupráce Slovenská republika – Česká republika 2007–2013 prostredníctvom Fondu mikroprojektov spravovaného Trenčianskym samosprávnym krajom. Spoluprácu pri organizovaní podujatia poskytlo aj občianske združenie Pre Prírodu.

V sobotu 18. júna 2011 sa tak na Kykuli všetko odohrávalo podľa zaužívaného programu v niekoľkých súťažných disciplínach.

Koniec sveta?

Július Satinský (*1941, †2002), slovenský herec, dramatik a humorista, vo svojich spomienkach na potulky po Slovensku spomína Kykulu ako miesto, kde našiel koniec sveta – miesto, kde máte pocit, že ďalej za ním už nič nie je. Tam, na Kykuli, našiel Július Satinský aj školu, okolo ktorej nebol široko-ďaleko

v řádku řahu. Třetí místo obsadil Jozef Vrecko. Pre domácich pretekárov bolo útechou aspoň prekvapivo prvé miesto v „silákoví“, ktoré si odniesol Viliam Hodulík s valachom Šaňo.

Ing. František Grác, výkonný riaditeľ Zväzu chovateľov koní na Slovensku, technický delegát a riaditeľ pretekov bol spokojný: „Preteky na Kykuli potvrdili krásnu myšlienku dostať furmanstvo tam,

kam patrí, do hôr. O správnosti tohto rozhodnutia nás presvedčili davy divákov, ktorí i napriek náročnému terénu celý deň na Kykulu prichádzali.“

Večer po skončení súťaží pokračovalo stretnutie cezhraničných priateľov Furmanskou zábavou. Do tanca hrala hudobná skupina Kykulanská dolinečka. Spoločne pri práci, spoločne v zábave – s istotou možno skonštatovať, že projekt

Furmanská paráda Kykula-Vyškovec 2011 výrazne prispel k upevneniu priateľských vzťahov medzi oboma obcami Chochoľná-Veľčice a Vyškovec.

Lubomír Škriečka
Chochoľná-Veľčice

Ing. Lubomír Škriečka je starostom obce Chochoľná-Veľčice od roku 1993.

Legendy o pôvodu jaderniček

Jadernička moravská je typickou ukázkou české odrůdy jablka, vyskytující se na Moravě, v její východní a severovýchodní části. Nejrozšířenější je v podhůří Beskyd a v okolí měst Rožnov pod Radhoštěm, Valašské Meziříčí a Vsetín, tedy etnografický region Valašsko. Dále pak v oblasti Bílých Karpat, na Slovácku i na Hané.

V regionech výskytu je tato jablko doposud vysazována, velmi oblíbená, často až nekriticky vysoce hodnocená. V minulých stáletích byla pěstována v každé zahradě a ve větších sadech byla kosterní odrůdou. Její oblibu lze dokumentovat také tím, že má přes padesát synonym a lidových názvů (např. Citronky, Fajné kuželky, Limónky, Chochoľky, Chroupě kravašské, Plucnářky, Rozmarýnky, Valaščenky, Vinary, ...) a také to, že o jejím pôvodu vznikly legendy. Obě doposud zaznamenané pocházi z Valašska.

Poustečna

Nerozšířenější pověst vypráví o tom, že odrůda pocházi z okolí posvátné hory Radhošť. Někde mezi Radhoštěm a Pustevnami kdysi dávno stával malý dřevěný klášter, který je někdy označený jako poustečna. Stavbu chránila svou korunou mohutná jablonoň. Když klášter zasáhl blesk a dřevěnice vyhořela, požár zničil i jablonoň.

Po letech na tomto místě lidé objevili tři jablonoňové stromy, které dávaly chutná jablka. Jedna verze dokonce praví, že stromy rostly na louce, dnes nazývané Skalíkova louka. Tyto tři jablonoň prý pocházely ze semen původního stromu u poustečny. Dle toho, že vyrostly z jader, začali je lidé nazývat jadernice (jadernice, jaderničky). Každý strom dával mírně

odlišná jablka. Jeden strom plody čistě, svítivě žluté, druhý s červeným líčkem a třetí velmi světle žluté až bílé. Později v lidovém podání se jaderničky s červeným líčkem začaly nazývat Jadernička valašská, čistě žlutá Jadernička moravská, a nejsvětější varianta Jadernička bílá.

V současné době je nejrozšířenější varianta žlutá, méně častá je varianta s líčkem a sporadicky se objevuje Jadernička bílá, která na skládce dlouho nevydrží.

Francie

Druhá legenda o původu odrůdy 'Jadernička moravská' asi pocházi z intelektuálního agrárního prostředí. Hovoří o tom, že odrůda je původu francouzského a byla uvedena mezi jablonoňmi v seznamu užitkových rostlin *Capitulare de villis* (812) za panování franského krále a císaře Karla Velikého (742–814). Jeho říše po útoku na Čechy (805) sahala až na Šumavu a zabírala dnešní jižní české příhraničí až k Maďarsku.

Také zde prý byla praktikována jeho nařízení o hospodaření na statcích a zaváděny doporučené plodiny. Tak se prý dostala i žlutá franská odrůda jablonoň na naše území.

O její další rozšíření prý se zasloužil olomoucký biskup Bruno ze Schauenburgu (1205–1281) jako rádce, diplomat a vyslanec českého krále Přemysla Otakara II. Za věrné služby pro královský dvůr dostal lénem mnohá území, hlavně na střední a severovýchodní Moravě. Tam zakládal nová sídla, hrady, statky a zveleboval

hospodářství. Mezi plodinami byli ovocné stromy a mezi nimi také franská odrůda. Té se prý nejlépe dařilo v oblasti Beskyd, kde mezi obyvateli našla velkou oblibu, a proto po staletí vydržela nápor a tlak nových ovocných odrůd na Valašsko. Lidé zjistili, že se dá množit i z jader a proto ji začali nazývat Jadernička.

Nejstarší literární zmínka o Jaderničce pocházi z roku 1740 a možná se v archívních materiálech někdy objeví doklady o jejím pěstování ještě staršího data. Pokud by někdo ze čtenářů znal jinou legendu a nejen o jaderničce, ale i o jiné ovocné odrůdě, rád ji zaznamenám.

Václav Tetera
Pravčice

*Ing. Václav Tetera, CSc. (*1947) pocházi a bydlí v Pravčicích na Kroměřížku. Vystudoval Zahradnickou fakultu dnešní Mendelovy univerzity v Lednici na Moravě, potom pracoval ve Valašském muzeu v přírodě v Rožnově pod Radhoštěm. Převážně se zabýval studiem a záchranou genofondu starých užitkových plodin. Uveřejnil více než sto odborných článků a publikací, např. Jablonoň na Valašsku (1996) a Ovoce Bílých Karpat (2006). V tomto časopise vedl v letech 1999–2004 pravidelnou rubriku Ovoce našich dědů, ve které představil různé ovocné odrůdy našeho regionu.*

Nejstarší barevné vyobrazení Jaderničky (Reprofoto: F. Suchý - Moravské ovoce, 1905).

Fotovoltaické elektrárny

- mají budoucnost?

Za Energetickou agenturu Zlínského kraje mohou jen konstatovat, že ANO. Celosvětové trendy vedou k omezení spotřeby fosilních paliv (uhlí, ropy, plynu) a to již ve fázi výstavby nových domů. Čím dále častěji jsou budovány takzvané energeticky aktivní domy, které mají fotovoltaické i fototermitické panely jako součást obvodového pláště. Fotovoltaické panely slouží pro výrobu elektřiny a fototermitické panely pro ohřev vody.

Dnes jsou již vyráběny i hybridní panely. Tyto panely vyrábějí elektrickou a tepelnou energii v jednom panelu. Rovněž jsou již realitou fotovoltaické zdroje zabudované v materiálech používaných jako stínící prvky nebo v barvách pro nátěry střech. Tedy využití slunce a taky ostatních obnovitelných zdrojů, zejména biomasy (ve formě kusového dřeva, odpadu z lesní těžby, peletky nebo brikety) by měly být ve stávajících domácnostech využívány maximálně. A při plánování výstavby nových domů by měli občané i vedení obcí dbát na to, aby byly nové domy plánované a stavěny minimálně do nízkoenergetického standardu, aby byla budoucí spotřeba na vytápění a ohřev vody co nejmenší a s maximálním využitím slunce a dřeva.

Zlínský kraj

Dovoluji si uvést něco málo ze statistiky týkající se fotovoltaických elektráren. Na území Zlínského kraje je v současné

době provozováno ca 735 ks fotovoltaických elektráren (FVE) o celkovém instalovaném výkonu ca 140 MWe (v celé republice činil ke konci roku 2010 instalovaný výkon všech zařízení 1 953 MW). Z toho je 105 instalací vystavěno většinou na loukách a v průmyslových či zemědělských areálech. Celkový instalovaný výkon těchto zařízení činí téměř 130 MWe. Tedy zbývajících 10 MW instalovaného výkonu je na 630 střechách po kraji.

Tento rozvoj v instalaci FVE nastal až v roce 2008. To bylo způsobeno úpravou legislativy, která zajistila finanční podporu výkupu elektrické energie z těchto zdrojů. Počátkem roku 2008 bylo na území Zlínského kraje pouze 26 instalací o celkovém instalovaném výkonu 0,8 MWe. Většina těchto instalací byla na střechách domů. Tam mají dle mého názoru své místo. Je škoda, že se na střechy budov nedostalo těchto instalací více.

Rozvojem instalací na půdě došlo sice ke zlevnění této technologie, ale bohužel se však objevily i instalace na orné půdě, která by dle mého soudu měla zůstat pro potravinářské účely. Na druhou stranu, je to stále dočasné zařízení.

Životnost

Po ukončení životnosti fotovoltaických elektráren, která je dnes odhadována na min. 30 let, bude docházet k potřebě likvidace těchto zařízení. Ovšem životnost je definována poklesem výkonu o 20 %. Tedy elektrárna může pracovat i po 30 letech nadále, ale bude vyrábět méně.

Likvidace těchto zařízení se občané nemusí bát. Již v současné době jsou likvidována první zařízení, která ukončila svůj

Fotovoltaická elektrárna na budově obecního úřadu v Korytné

provoz v Německu a ukazuje se, že recyklací těchto solárních panelů jsou získávány suroviny pro další výroby. S rozvojem nových technologií bude docházet i k dalšímu vývoji zpětného využívání všech těchto surovin. Čímž se původní odpad zase stane cennou surovinou.

Nesdílím obavy, že by se fotovoltaické elektrárny nakonec staly neužitečným odpadem. V souhrnu fotovoltaický boom snížil cenu technologie a umožnil její vyšší využití. Uplatněním těchto instalací ve veřejném sektoru a domácnostech získáte výhodu dobře uložených financí, které nejen podporují energetickou soběstačnost regionu, snižují závislost na dodávkách energie, ale zajistí i zhodnocení investice.

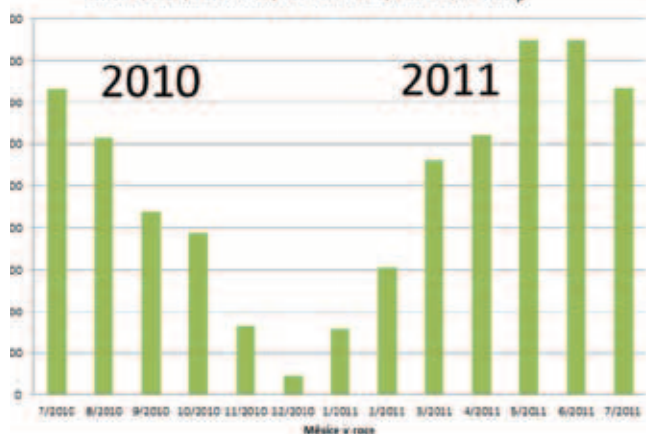
Korytná

Jako příklad dobré praxe v CHKO Bílé Karpaty mohu uvést obecní fotovoltaickou elektrárnu v Korytné, která je umístěna na střeše objektu obecního úřadu. Celkem je zde instalováno 117 ks panelů o celkovém špičkovém výkonu 26,91 kW. Celková částka za elektrárnu včetně projektu činila 2,8 mil. Kč. Je v provozu druhým rokem a vyrobí v průměru 29 MWh elektrické energie, což znamená úsporu 34 tun CO₂. Návrh této investice je pro obec do 5 let.

Miroslava Knotková
Zlín

Ing. Miroslava Knotková (*1963) studovala Fakultu elektrotechniky na VUT v Brně a řadu let usiluje o prosazení energie z obnovitelných zdrojů ve veřejném sektoru. Momentálně je ředitelkou Energetické agentury Zlínského kraje, o.p.s. ve Zlíně (www.eazk.cz). V roce 2009 obdržela Cenu Josefa Vavrouška za realizaci desítek projektů zaměřených na využívání obnovitelných zdrojů energie ve veřejných budovách.

Graf výroby elektřiny ve FVE Korytná 26,91 kW_p

V současnosti hledáme jiné, alternativní způsoby jak získávat energii než ty, na které jsme si v minulém století zvykli: z ropy, uhlí, plynu. Nejen že zásoby těchto fosilních paliv jsou omezené, jejich spalováním také vzniká velké množství CO₂, a to naší planetě nesvědčí. Kromě sluneční a větrné zdroje je slibná i biomasa, především rostlinný materiál získaný přímo z přírody (dřevo) nebo vypěstovaný na polích.

Zdeněk Halík (*1967) z Boršic u Blatnice objevil bohatý zdroj bio-energie i v peckách, které dřívě musel vyhazovat jako odpad. Je totiž majitelem pěstitelské pálenice, kterou provozuje již čtvrtá generace Halíků. Svůj nápad úspěšně realizoval, takže nyní peckami ze švestek vytápí celý svůj rodinný dům. Za to loni dostal v Brně první cenu v kategorii Země soutěže E-ON Energy Globe Award ČR, a to v konkurenci 276 přihlášených projektů.

Vhodné palivo

Zákazníci ze širokého okolí si boršickou pálenici cení pro vysokou kvalitu pálení i konečného produktu – slivovice. Zajímavý je i její šetrný provoz, zejména při nakládání s odpady, což byl jeden z důvodů, proč jí byla udělena regionální ochranná známka Tradice Bílých Karpat®.

Už před několika lety chtěl pan Halík vyřešit otázku likvidace výpalků a pátral po nějakém využití nepotřebných

pecek. Jakmile se na trhu objevil automatický kotel na biomasu, který uměl spalovat i obilí, rozhodl se, že vyzkouší jejich spalování. Výrobce kotlů posoudil zasláný vzorek takzvaných výpalků a potvrdil majiteli, že jde o vhodné palivo pro spalování v kotlích. Boršický páleníčář si tak ve svém rodinném domě okamžitě nainstaloval automatický kotel na biomasu, na který ještě získal dotaci ze Státního fondu životního prostředí.

Pak mu už zbývalo jen vyřešit postup, jak z tekutých výpalků získat čisté pecky. Na trhu totiž na čištění pecek nebylo vhodné zařízení. Nakonec se mu podařilo najít firmu, která vyrobila zařízení přesně podle jeho požadavků. Odpeckovačka funguje na principu odstředivky, která oddělí pecky od řídkých výpalků. Halík čisté pecky pak skladuje na prostranství v areálu pálenice, kde je přes léto sluneční paprsky vysuší.

Následně jsou skladovány v suchém sklepě až do topné sezóny.

Topení

V obecní výtopně v Hostětíně se jako palivo také někdy pecky využívají. Podle Radima Machů je podobně jako u ostatních pevných biopaliv (rozuměj: pevných paliv z biomasy – dřeva, slámy atp.) pro výhřevnost pecek zásadní vlhkost: když jsou suché, je to velmi dobré palivo. Při stejné vlhkosti paliva je spalné teplo pecek zhruba o 10% vyšší než u dřeva, a to díky olejům v jádrech. Ostatně i dřívě byly pecky používány na topení, například z výpalků vizovického producenta slivovice, společnosti Rudolf Jelínek.

Zdeněk Halík nemá oproti Hostětínu problém pecky sehnat. Denně zvládne jeho malá pěstitelská pálenice vypálit kolem dvaceti metrů kvasů ze špendlíků, švestek, rynglů, mirabelek, broskví nebo meruněk. Celkem tak vyprodukuje za sezónu zhruba 8 tun pecek, což

postačí na vytopení až dvou rodinných domů. A s kotlem na biomasu je nadmíru spokojený – bezproblémově mu funguje už pátý rok. Jedná se o značku Verner, typ A251, instalovaný firmou Termservis, s.r.o. z Veselí nad Moravou. Společnost Verner přišla již v roce 2003 na trh s kotlem, který umí spalovat i odpadní obilí, kukuřici a jiná paliva. Celkem má firma ve svých automatických kotlích odzkoušeno téměř 60 druhů paliv, například pokrutiny ze slunečnice, z lihovarnických výpalků, z řepkové slámy, z otrub i máku, strouhanku, lněné semínko a spousty dalších.

Kotel pana Halíka funguje automaticky, takže jeho chod stačí zkontrolovat jednou za pět dnů. Dalším plusem je, že minimálně znečišťuje ovzduší, podobně jako moderní plynový kotel. A poslední údaj: návratnost počáteční investice byla asi 3 roky.

Další vylepšení

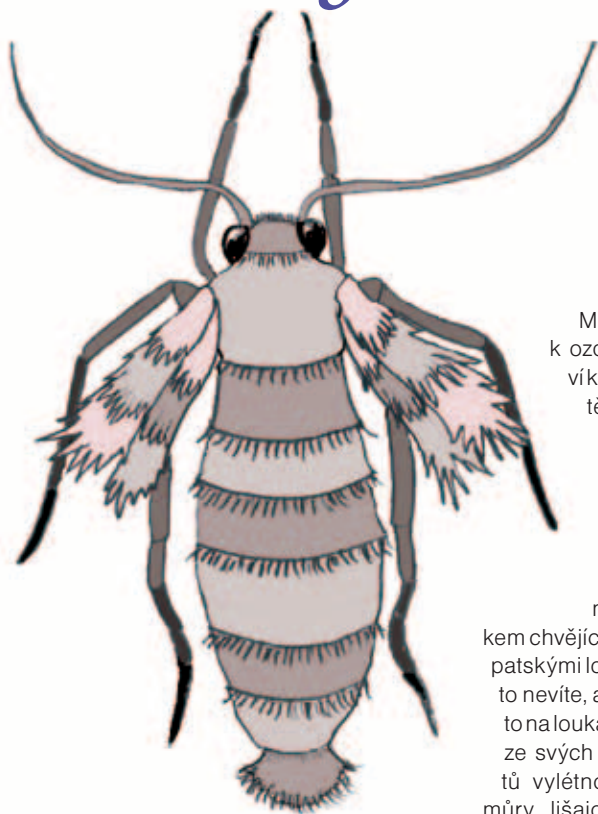
Boršický páleníčář myslí však ještě dále a má už i plány v oblasti úspor energií a šetření životního prostředí. Chce totiž také využít nadbytek tepla a teplé vody vznikající při provozu pálenice.

Se zájemci se rád podělí o své dosažité zkušenosti s využitím pecek k vytápění. Díky soutěži Energy Globe Award se mu ozývají lidé ze všech koutů republiky, kteří jeho nápad taky chtějí realizovat.

Jan W. Jongepier

O zimním motýlovi

Motýli patří k ozdobám léta, to ví každý. Kdekoho těší pohled na motýlí křídla rozzářená sluníčkem. Přehřele barev a divoký rej – tance motýlů nad horkem chvějícími se bělokarpatskými loukami. Možná to nevíte, ale podobné je to na loukách i v noci, kdy ze svých denních úkrytů vylétnou nejrůznější můry, lišajové a píďalky.

Léto je prostě na motýly bohaté ve dne i v noci.

Víte však, že v naší krajině žije motýl, který létá pouze v zimě? Samozřejmě ne za silných mrazů, ale létá prostě od podzimu do jara, často i za podzimních nočních plískanic a při zimních oblevách, kdy krajina tiše odpočívá pod peřinou rozmoklého sněhu. A víte, že samičky těchto motýlů mají zakrnělá křídla a nelétají nikdy? Ti otužili noční motýlkové – to jsou vlastně odvážní mladí pánové, co hledají ty nelétavé motýlí slečny, aby je potěšili. Nevymyslím si. Opravdu je to tak a mohu vám k tomu povědět trochu smutný příběh o provinění a trestu. To bylo tak:

Stalo se to dávno, kdy svět byl mnohem barevnější a tedy i na první pohled veselejší. Na bělokarpatských loukách i v okolních doubravách a bučinách (smrkové lesy tenkrát nikdo nepěstoval) bylo motýlů snad ještě více než květin; až oči přecházely. Aby ne, vždyť z motýlích křídel zářila nejen nejjasnější červeň a nebeská modř, tyrkys či křiklavá zeleň, ale také zlato a stříbro i hebká perleť. Že dnešní motýli již nezáří takovými barvami a někteří z nich jsou dokonce nenápadně šedaví – to má řadu důvodů. Asi to bude znít zvláště, ale jedním z nich byla i jedna ubrblaná, nespokojená a daremná motýlí slečna. Vlastně housenka. Kateřina se jmenovala, ale protože neustále brblala, nikdo jí neřekl jinak než Brumla.

Brumla byla děsná. Nic se jí nelíbilo, nic jí nevyhovovalo.

„To je ale zima,“ byla její první slova, sotva se vylíhla z vajíčka. „Co na mne tak zíráte, ošklivky?“ utrhla se na dvě sestry, které se vylíhly o pár minut dříve a zvědavě si ji prohlížely. A to byl jen začátek.

Nu, to víte, že po pár dnech byla Brumla již naprosto nenesitelná, a proto se s ní žádná jiná housenka nechtěla bavit. Všechny raději přešly na vedlejší větev a mezi chroupáním listů si povídaly o tom, jak budou mít krásně barevná křídla, až dospějí do motýlů. Nebo o tom, jak budou poletovat nad loukou i mezi stromy a zejména však o tom, jak se vyšňoří na motýlí ples.

Tradiční motýlí ples znamenal vždy vrchol letní sezóny. To se všichni motýli slétli doprostřed louky a celé odpoledne, až do pozdního večera, tam rejčili a dováděli. Slečny se upejply a po očku pokukovaly po mládencích, ti se zase předháněli v eleganci, dvoření a v letecké akrobacii. Vždy uprostřed nejlepší zábavy jednoho z mládíků zvolil králem plesu a on si vybral motýlí slečnu, která se jemu nejvíce líbila. Ples byl prostě odjakživa nejvýznamnějším okamžikem v životě lučních motýlů, a proto se o něm bavili již od housenčího dětství.

A nejen bavili, ale i připravovali. I ty nejmenší housenky totiž dobře věděly, že podle toho jak budou papat a hlavně co budou papat, budou mít v dospělosti křídla. Buďto malá a ošklivá, nebo veliká a úžasně barevná. A tak se všichni sourozenci nespokojené Brumly snažili a jedli hodně a jen to nejlepší. Zapšklá Brumla však raději zůstávala sama kdesi ve stínu a pro samé brblání neměla na jídlo čas a vlastně ani chuť.

Netrvalo dlouho a všechny housenky dospěly a zakuklily se. Všechny až na hubenou zlou Brumlu. Té prostě kuklení vůbec nešlo.

„Za to mohou ony, mé zlomyslné sestry,“ tvrdila jedovatě tesaříkovi, který náhodou přistál na její větvi. „Odháněly mne od šťavnatých lístků, trápily mne a já trpěla hladu.“

Říkala to pak každému, koho uviděla. Tak dlouho lhala, až svým lžím nakonec sama uvěřila. A rozhodla se, že za všechna ta příkoří se svým sestrám pomstí. To už se přes stěny jejich kukel rýsovala křídla a zřetelně bylo vidět jak jsou veliká a silná.

„Já vám ukážu, vy potvory!“ brblala Brumla. „Žádný ples a veselé létání. Kdepak. Pěšky budete chodit.“ Zlostí zaslepená pak svými ostrými zoubky, co jim neodolal žádný list ani větvička, potrhala sestrám křídla i přes ochranný obal kukly. Když se pár hodin poté vylíhly, byl na ně žalostný pohled. Jejich křídla byla sice silná i nádherně barevná jak si přály, ale v okrajích strašně otrhaná! Třebaže se časem sestřičky naučily létat i s poškozenými křídly (v tom se Brumla přepočítala), přece jen se plesu nezúčastnily. Velmi se za svá křídla styděly a celé to slavnostní odpoledne i večer proplakaly, skryty mezi listy lípy. Zpráva o tom, co Brumla provedla, se brzy roznesla a veselá nálada tanečnicků byla ta tam. Byl to nejsmutnější ples co kdo pamatoval. Proto se motýli z louky i z širokého okolí na Brumlu velice nahněvali a vyhnaní ji do nedaleké hluboké a stinné rokle.

Tam, v tichu a osamění, Brumla přece jen koncem léta dospěla a zakuklila se. Snad proto, že byla neduživá a určitě proto, že žila ve stínu a chladu, se Brumla vylíhla až na podzim. A nejen to. Místo veselých barev pokrývala celé její tělo hněd a šed a křídla měla kratinká, zakrnělá a k létání naprosto nezpůsobila. Bylo zřejmé, že se již nikdy neproletí nad rozkvetlou loukou ozářenou sluníčkem.

Osud však i těm největším hříšníkům někdy poskytne malou naději. Brumle seslal do rokle bledého motýlího mládence. Nebyl to žádný elegán a je docela možné, že také on něco nepěkného provedl. Prostě zůstal v rokli a následující jaro měli s Brumlou spoustu malých housenek. Když dospěly, vylíhly se z jejich kukel motýlci, kteří mámě a tátovi jakoby z oka vypadli. Nenápadně hnědošedé slečny s kratičkými křídly a bledí zakřiknutí mládenci, co raději létali za podzimních plískanic a při zimních oblevách. A tak je tomu dodnes.

Nu a ještě maličkost – odborníci dali těm motýlkům jméno píďalka podzimní.

Pavel Bezděčka

Vánoční soutěž o tričko

Zúčastni se soutěže o ručně malované tričko s motivem ježka! Jaké jsou správné odpovědi na tyto otázky:

1) Do jakého řádu patří ježci?

- a) hlodavci
- b) hmyzožravci
- c) kunovci

2) Jaké druhy ježků u nás žijí?

- a) český a evropský
- b) severní a jižní
- c) východní a západní

3) Kolik může mít ježek bodlín?

- a) 7 500
- b) 11 000
- c) 12 000

4) Čím se ježci živí především?

- a) brouci, kobylky, žížaly, žáby
- b) jablka, hrušky, švestky
- c) listí, tráva

5) Jakou průměrnou vzdálenost ježek v noci urazí?

- a) 200–500 m
- b) 600–1500 m
- c) 2000–4000 m

6) Jaký je latinský název ježka západního?

- a) *Atelerix albiventris*
- b) *Erinaceus europaeus*
- c) *Parascalops breweri*

7) Jak dlouho ježek zimuje?

- a) 1 až 2 měsíce
- b) 2 až 3 měsíce
- c) 3,5 až 6 měsíců

8) Jak dlouho ježek žije ve volné přírodě?

- a) 2-4 roky
- b) 6-8 let
- c) 10-15 let

9) Kolik se narodí průměrně v jednom vrhu mláďat?

- a) 1-2 kusy
- b) 4-5 kusů
- c) 8-10 kusů

10) Jakou hmotnost má ježek?

- a) 0,6–1,3 kg
- b) 1,5–2 kg
- c) 2,5–4 kg

Najdi mezi obrázky sedm rozdílů.

Odpovědi na 10 otázek zašli do 30. listopadu e-mailem na: redakce@bilekarpaty.cz nebo na adresu:

ZO ČSOP BÍLÉ KARPATY,
redakce časopisu Bílé – Biele Karpaty,
Bartolomějské nám. 47,
698 01 Veselí nad Moravou.
V odpovědi napiš i svou velikost trička: (8 let / 10 let / XS)
Vylosovaný výherce obdrží do Vánoc tričko (s krátkým rukávem) s ručně malovaným motivem ježka.

Jitka Říhová
Dagmar Uhýrková
Veselí nad Moravou

Správné odpovědi z minulého čísla:

B. prvosenka vyššia – jarná – bezbyľová (prvosenka vyšší – jarní – bezlodyžná)

C. 1. a. rostlinami, b. houbami, c. živočichy, d. ptáky – 2. c – 3. věk stromu, počasí v daném roce, světová strana – 4. b – 5. a – 6. b – 7. c – 8. a. různé stromy (např. topoly, ovocné stromy, jedle), b. duby – 9. kapraďorosty – 10. dub bahenní a západní – 11. árón východní – 12. slepýš křehký, mlok skvrnitý, jasan ztepilý, rys ostrovid, lýkovec jedovatý, vydra říční – 13. jalovec, jedle, tis – 14. puštitk obecný, výr velký, kulíšek nejmenší – 15. do dýchacích otvorů mlžů, třeba škeble – 16. užovka stromová

A.	česky	slovensky
	pampeliška (smetánka)	púpava
	podběl	podbeľ
	česnek	cesnak
	jitrocel	skorocel
	plicník	plúcnik
	jahodník	jahoda
	kopřiva	žihľava

Vážení čtenáři,

držíte v rukou druhé číslo 16. ročníku našeho časopisu.

Děkujeme touto cestou všem dároům, obcím, firmám a osobám (řazení dle abecedy) za projevenou přízeň:

Podporovatelé časopisu Bílé – Biele Karpaty 500–1999 Kč:

Aleš Máchal (Brno); obce Boršice u Blatnice, Bystřice pod Lopeníkem, Dolní Lhota, Hroznová Lhota, Javorník, Korytná, Kuželov, Loučka, Strání, Suchoy, Újezd, Vlachovice.

Přispěvatelé časopisu Bílé – Biele Karpaty 200–499 Kč:

Jarmila Barboříková (Štítná n. V.), rodina Binderova (Strážnice), Marie Blažková (Jablonec n. N.), Stanislav Capita (Rohatec), Aleš Cimala (Veletiny), Miroslav Čaňo (Březová), Tomáš Černý (Pozlovice), Josef Fanta (Moravský Písek), Michal Hájek (Hluk), Roman Janisch (Brno), Marie Kramná (Šumice), Miroslav Kubišta (Vyšší Brod), Věra Machová (Uherské Hradiště), Tomáš Mitáček (Čejkovice), Jaromír Neužil (Brno), Jaroslav Okénka (Nová Lhota), Šárka Otradvocová (Staré Město), Jiří Pech (Roupov), Zdeněk Pek (Valtice), František Trojek (Boršice u Blatnice), Ivo Zetík (Větrní).

Redakce

Přední strana obálky:
Křemenáč dubový
Zadní strana obálky:
Troudinatec pásovaný

Noví slovenskí držitelé regionální ochranné známky Tradície Bielych Karpát

Na obidvoch stranách štátnej hranice sa udeľuje regionálna ochranná známka „Tradície Bielych Karpát“. V tohtoročnom prvom kole ju získalo deväť výrobcov a poskytovateľov služieb na slovenskej strane.

Hlavnou ideou tejto známky je podpora malých a stredných podnikateľov v regióne, zachovanie kultúrnych tradícií a remeselnej kvality, a v neposlednom rade tiež ohľaduplnosť k životnému prostrediu.

O známku sa mohli uchádzať výrobcovia, remeselníci, ľudoví umelci, poľnohospodári či prevádzkovatelia služieb z Bielych Karpát.

Začiatkom októbra v Trenčíne posúdila hodnotiacia komisia jednotlivé žiadosti o udelenie regionálnej ochranné známky. Komisia bola zložená zo zástupcov Trenčianskeho samosprávneho kraja, kultúrnych a ochranných inštitúcií. Kritériá boli nastavené pomerne prísne – uchádzači museli preukázať regionálny pôvod, kvalitu, jedinečnosť a ekologickú šetrnosť svojich výrobkov a služieb.

Väčšina bola úspešná a tak boli na Trenčianskom BIOjarmoku 7. októbra vyhlásení deväť noví nositelia regionálnej ochranné známky. Najbližšie dva roky sa ňou budú môcť prezentovať: EMKO, s.r.o. – Trenčianska medovina, Víno Masaryk zo Skalice, včelári Darina Straussová z Drietomej a Peter Holly z Vrbovic, odevná remeselníčka Ľudmila Kacejová, permakultúrne poradenstvo Prírodné záhrady, Katarína Súkeníková s vlnenými výrobkami, taktiež domáci Old Herold

s tradičnými ovocnými destilátmi a predajňa Dora s ľudovoumeleckým tovarom.

S ich výrobkami je možné sa stretnúť na viacerých podujatiach na Slovensku i na Morave, keďže projekt Tradície Bielych Karpát je založený na cezhraničnej spolupráci s moravským združením Tradície Bílych Karpát. Zároveň bude vydaný katalóg výrobkov z tohto regiónu.

Udeľovanie ochranné regionálnej známky Tradície Bielych Karpát pokračuje a na prelome rokov 2011/2012 prebehne 2. kolo. Záujemcovia o známku môžu do decembra 2011 poslať svoje žiadosti. Všetky potrebné informácie a formuláre sú zverejnené na stránke www.tradiciebk.sk. Projekt je podporený z Európskeho fondu regionálneho rozvoja a jeho odborným garantom na Slovensku je Centrum environmentálnych aktivít v Trenčíne.

Viac informácií: Mgr. Viera Marčeková, lunalma@centrum.sk, 0902-605951, Mgr. Richard Medal, medal@changenet.sk, 0905-469707.

Ministerstvo životního prostředí

Projekt byl podpořen Státním fondem životního prostředí ČR

Bílé - Biele Karpaty – časopis moravsko-slovenského pomezí

Vydávají: Základní organizace Českého svazu ochránců přírody BÍLÉ KARPATY (Veselí nad Moravou), Vzdělávací a informační středisko Bílé Karpaty, o.p.s. (Veselí nad Moravou) ve spolupráci se Správou CHKO Biele Karpaty (Nemšová) a Správou CHKO Bílé Karpaty (Luhačovice).

Kontaktní adresy:

ZO ČSOP BÍLÉ KARPATY
Bartolomějské nám. 47
698 01 Veselí nad Moravou
tel.: +420 518 326 470
e-mail: rihova@bilekarpaty.cz
Jitka Říhová

Správa CHKO Biele Karpaty
Trenčianska 31
914 41 Nemšová
+421 32 659 8387
e-mail: peter.jansky@sopsr.sk
Peter Jánkský

Redakce: Pavel Bezděčka, Karel Fajmon, Jana Hajduchová, Peter Jánkský, Jan W. Jongepier, Marie Petrů, Jitka Říhová, Petr Slinták

Fotografie a kresby: Ladislav Špeta (titulní, vnitřní a zadní strana obálky), Jana Hajduchová (str. 1), Karel Fajmon (str. 1), Přemysl Rak (str. 2), Jan W. Jongepier (str. 2, 4, 5, 18, 19), Jaroslav Turek (str. 3), Jiří Remeš (str. 3), Miroslav Janík (str. 5, 6), T. Uhrin (str. 6), archiv obce Komňa (str. 7), Petr Slinták (str. 8), Libor Švardala (str. 8, 9), Vlasta Ondrová (str. 9), Richard Medal (str. 10, 11, 28), Petra Šupáková (str. 12), Antonín Vrba (str. 13), archiv Dušana Holého (str. 13), Bohumil Jagoš (str. 14), Jozef Májský (str. 15, 21), Jiří Pajer – „Joža Uprka. Reprodukované maličké dílo“ (str. 16, 17), Vladimír Antonín (str. 18, 19), Roman Maňák (str. 19), Magdaléna Šnajdarová (str. 20), archiv obce Chochoň-Velčice (str. 22), archiv Energetické agentury Zlínského kraje, o.p.s. (str. 24), Břetislav Koč (str. 25), Pavel Bezděčka (str. 26), Dagmar Uhýrková (27).

Grafika a sazba: Jana Hajduchová

2. číslo ročníku 2011 vychází v listopadu 2011, časopis vychází 2x ročně (květen, listopad).

Tištěno na papíře s certifikátem FSC.

Reg. č. E 7428, ISSN 1211 – 3638, Ročník XVI, číslo 1, náklad 2300 ks, cena 30 Kč, 1 EUR

Tisk: Boma Print spol s r. o., Kyjov

Rozšiřuje: Mediaprint & Kapa

Blíž přírodě

Pojďte s námi na výlet
www.blizprirode.cz

Na desítkách míst v ČR jsme se podíleli na otevření nových přírodně cenných naučných stezek ■ Přispíváme k obnově původních ekosystémů na rašeliništích Cínovecký hřbet, Velké tetřeví tokaniště a rašeliniště U jezera ■ Rozvíjíme environmentální výchovu a informovanost o ochraně přírody a životního prostředí ■ Jsme generálním partnerem Českého svazu ochránců přírody a projektu Revitalizace rašelinišť v Krušných horách s DAPHNE ČR.

7.G

Sedmá generace
společensko-ekologický časopis

Nikdy jsme se neměli tak dobře. Došlo k obrovskému zlepšení kvality ovzduší a vody v řekách. Počet přírodních druhů roste. Globální oteplování je nesmyslná fikce.*

www.sedmagenerace.cz

*Nechme si pesimismus na lepší časy.

Časopis vychází díky finanční podpoře International Visegrad Fund a Ministerstva životního prostředí ČR.

• Visegrad Fund

Ministerstvo životního prostředí
České republiky

Ministerstvo životního prostředí

STÁTNÍ FOND
ŽIVOTNÍHO PROSTŘEDÍ
ČESKÉ REPUBLIKY

Výplatné hrazeno v hotovosti
Distribuce povolena Ministerstvem kultury
pod registračním číslem MK ČR E12382

ZO ČSOP BÍLÉ KARPATY
Bartolomějské nám. 47
698 01 Veselí nad Moravou

Cena 30 Kč / 1 €